

Opbouwwerk Brussel 77

Nieuws uit RisoBrussel

V. U.: Rohnny Buyens, Antwerpsesteenweg 295, 1000 Brussel
Driemaandelijks informatieblad — Maart 2003, Jaargang 19

Editoriaal

In juli 2002 gaven het schepencollege van de Stad Brussel en de ministerraad van het Brussels Gewest hun principiële goedkeuring aan het voorontwerp voor de heraanleg van de Hooikaai. Dit plein achter de Koninklijke Vlaamse Schouwbrug wacht al jarenlang op een opknapbeurt en na twee eerdere pogingen (in 1995 en in 1999) zag het er naar uit dat derde keer goede keer zou worden. Het Brussels Instituut voor Milieubeheer (BIM), promotor van het project en ontwerper van de plannen diende dan ook eind juli een aanvraag tot stedenbouwkundige vergunning in. Het openbaar onderzoek liep van 5 september tot 5 oktober 2002 en op 15 oktober was er een vergadering van de Overlegcommissie die moet adviseren over de aanvraag tot Stedenbouwkundige vergunning. Onder impuls van RisoBrussel, die door het BIM was ingehuurd om de bewonersinspraak in het project te garanderen, kwamen heel wat bewoners op die vergadering opdagen om een laatste maal hun (vaak tegengestelde) belangen te onderstrepen. Op 29 oktober kwam de Overlegcommissie dan met een positief advies, zij het dat daar een 5-tal voorwaarden waren aan toegevoegd. De molen van het beslissingsproces zou daarna nog verder draaien in die zin dat de Stad Brussel, indien gewenst, een beslissing kon nemen rond dit advies waarop dan een gedelegeerd ambtenaar van het Brussels Gewest, rekening houdend met die beslissing én met het advies van de Overlegcommissie, dan een eindbeslissing zou nemen. Voor de lezer die ondertussen de draad kwijtgeraakt is: een eindbeslissing over de aanvraag tot stedenbouwkundige vergunning van het BIM. Wij schrijven „zou”, want sedertdien en tot op heden is het opvallend stil rond het project voor heraanleg van de Hooikaai. Het BIM heeft de Stad Brussel meegedeeld niet gelukkig te zijn met de voorwaarden uit het advies van de Overlegcommissie: een aantal zouden het Ontwerp van Heraanleg fundamenteel ondergraven en betekenen een terugkomen op een bestaande consensus. De malaise is zo erg dat het BIM er eenvoudigweg de brui wil aan geven. Dus: exit heraanleg Hooikaai?

RisoBrussel en meer bepaald het opbouwwerk in de Begijnhofwijk kan zich bij deze gang van zaken moeilijk neerleggen. Het is immers de derde keer dat wijkbewoners gemobiliseerd worden. Gecreëerde verwachtingen opnieuw frustreren zou zwaar kunnen wegen op toekomstige projecten en op de geloofwaardigheid van het BIM, tenminste in de ogen van wijkbewoners, ook op andere plaatsen. Het opbouwwerk heeft dus met aandrang het BIM opgeroepen dit project niet op te geven. Dit betekent allerm minst dat het BIM in dit dossier „schuld” zou dragen. Het BIM is één speler tussen vele andere en de politieke malle molen waarin dergelijk project verzeild raakt is typisch Brussels. Men kan hoogstens op grond van ervaringen zeggen dat de vele medespelers op beleidsniveau, mits handig aangepakt, tegen mekaar kunnen uitgespeeld worden. En hiermee stoten we op een fundamentele les uit het dossier van de Hooikaai.

De heraanleg is een onderdeel van een verderschrijdende opwaardering van de Begijnhofwijk. Dat het zo moeilijk is om tot consensus rond een ontwerp van heraanleg te komen, heeft op zijn beurt te maken met een fundamenteel kenmerk van die opwaardering. Hoger was sprake van tegengestelde belangen onder bewoners op en in de omgeving van de Hooikaai. Welnu, rond de Hooikaai botsen belangen van een overwegend kansarme, kinderrijke bevolking van Marokkaanse origine met deze van nieuwkomers die op de Hooikaai panden verwerven. Het opbouwwerk werd in zijn participatiebegeleiding met deze tegenstellingen geconfronteerd.

Enigszins veralgemeend gaat het om de keuze tussen enerzijds de rust van de omwonenden (rond een plein dat qua standing het verlengstuk vormt van de gerenoveerde Koninklijke Vlaamse Schouwburg) versus de noden van een kinderrijke buurt naar spel- en ontmoetingsmogelijkheden. Het ontwerp van heraanleg vormde in feite het compromis tussen die twee functie-invullingen vanuit het fundamentele uitgangspunt dat de Hooikaai in ieder geval een sociale functie diende te vervullen. Deze tegenstelling is vooral in hoofde van voorstanders van de rust onoverbrugbaar gebleken. Meer, ze hebben zich onverzoenlijk opgesteld en daarbij, sprekend in naam van alle bewoners, elk mogelijk lobbyinstrument aangewend. In dat proces is ook de machtskloof gebleken tussen groepen bewoners van de Begijnhofwijk. Verder in dit nummer kan men lezen hoe de enen zich (kunnen) laten vertegenwoordigen door deurwaarders en advocaten, de anderen via een moeizaam proces van motivering en informering amper kunnen bewogen worden om ook hun stem te verheffen. Het spreekt voor zich dat de machtige groep de huidige patsituatie als een overwinning over de hele lijn beschouwt. Het feit dat het plein nog enkele jaren in zijn belabberde toestand blijft wordt er voor lief bijgenomen. Want, zo wordt enigszins cynisch gesteld: als de KVS hopen geld heeft gekost, dan zal er ook nog wel geld worden gevonden om zijn achtertuin aan te leggen.

De sociale functie van de Hooikaai voor ogen houdend pleit RisoBrussel voor het concept vervat in het Ontwerp van heraanleg. Hiermee stapt RisoBrussel uit haar neutrale rol van bemiddelaar die via participatie alle bewonersbelangen op tafel wil krijgen en daartussen wil bemiddelen. Dit doet ze, niet omdat haar conventie met het BIM op 14 januari van dit jaar ten einde liep, maar vooral omdat het opbouwwerk de belangen van de zwakste groepen in de samenleving ter harte moet nemen of er tenminste voor moet zorgen dat die belangen gehoord worden bij het beleid (ast).

Hooikaai laatste editie?

Evaluatie van een participatieproces.

Einde van een lange geschiedenis?

In 1999 stelde een conventie tussen de stad Brussel (eigenaar) en de BIM (Brussels Instituut voor Milieubeheer), deze laatste in staat over te gaan tot de heraanleg van de openbare ruimte tussen de Hooikaai en de Arduinkaai. Het project schreef zich in in een beleid dat er op gericht was kleine groene ruimtes met een sociale functie in achtergestelde wijken heraan te leggen.

Aanvankelijk maakt enkel het bestaande speelplein deel uit van de conventie. Met het oog op een coherent geheel vroeg de BIM om ook de parking achter de Koninklijke Vlaamse Schouwburg (Kvs) in het project te mogen betrekken, wat gebeurde.

De BIM wenste rond deze heraanleg de bewoners rond en in de omgeving van de Hooikaai te consulteren. Ze vroeg aan lokale verenigingen welke partner dat deel van het project, namelijk de bewonersbevraging, op zich kon nemen. De voorkeur ging uit naar RisoBrussel gelet op haar eerdere betrokkenheid in de heraanleg van de Pantserstroepensquare.

Eind 1999 ondertekende de BIM en RisoBrussel een conventie. RisoBrussel wierf een halftijds opbouwwerker aan die overleg pleegde met diverse, in de heraanleg van de Hooikaai geïnteresseerde bewonersgroepen, die openbare vergaderingen belegde en die de lokale verenigingen in een stuurgroep bijeen bracht.

Eind 2000, na ongeveer een klein jaar werken, overhandigden de bewoners hun verzuchtingen aan de Stad Brussel die hierrond een hoorzitting organiseerde. Als gevolg van talrijke meningsverschillen tussen de Stad en de BIM werd het project afgeblazen.

De gemeenteraadsverkiezingen van oktober 2000 hertekenden het politieke landschap. De nieuwe schepen (van Groene Ruimtes) kreeg slechts

laattijdig en na enig speurwerk hoogte van het project.

Nog een jaar later volgde een nieuwe overeenkomst tussen de BIM en de stad Brussel, resp. RisoBrussel die in januari een nieuwe opbouwwerker aanwierf. Doel van deze tweede fase was het project sturen naar het openbaar onderzoek. Deze zou plaatsvinden in de loop van de maanden april-mei 2002. Om budgettaire redenen was een tijdsplanning opgemaakt die de afronding van het project voorzag tegen het einde van het jaar.

Het participatieluwik in deze hernieuwing had in principe niet de bedoeling om de gepresterde arbeid met de verenigingen en de bewoners in vraag te stellen. Het betrof hier het voorstel om naast een speelplein ook in een sportterrein en rusthoeken te voorzien. Dat was ten andere ook de wens van de deelnemers aan de eerste bijeenkomst van 27 februari 2002 waarop het project heropgestart werd. Zij die er in de eerste fase bij waren vertelden de nieuwkomers over de akkoorden die uit de bus gekomen waren tijdens de laatste openbare vergadering voor het uiteenspatten van het project. Voor de bewoners belangrijke punten waren toen verworven geweest: het inrichten van het sportterrein, op voorwaarde dat die meer naar het rondpunt opschoof, het behoud van de parking, het rooien en verplaatsen van de bommenrij.

Participatie en mobilisatie tijdens de 2de fase.

Ofschoon bewoners tijdens de eerste fase van het project ruimschoots en rechtstreeks betrokken werden op de uitwerking van de plannen, werd in de tweede fase bijzondere aandacht besteed aan 2 „groepen” die zich gaandeweg manifesteerden. Enerzijds waren er de „nieuwkomers” in de wijk die zich zeer sterk roerden en daartoe ook over de mogelijkheden beschikten. Anderzijds was er een groep wiens stem in het debat allerminst verzekerd was.

De nieuwkomers manifesteerden zich een eerste keer tijdens de openbare vergadering van februari 2002. Zij waren er nog niet in 1999. Om de discussie in goede banen te leiden organiseerde de opbouwwerker een bijeenkomst tussen de BIM en deze personen die zich van dan af op een gestructureerde wijze in het participatieproces hebben doen gelden.

Het opbouwwerk organiseerde tegelijkertijd ontmoetingen met het publiek van sommige verenigingen uit de wijk om personen te informeren en te sensibiliseren waarvan kon verwacht worden dat ze niet spontaan rond de plannen voor de Hooikaai zouden mobiliseren. Zo werd gewerkt met vrouwen uit de wijk en met cliënten van de vzw Puerto, een vereniging die armen begeleidt. De opbouwwerker en de sociaal werkster van Puerto hebben met veel zorg het hoe en de consequenties van het participatieproces duidelijk gemaakt, wat bijvoorbeeld bij de vrouwen hielp de argumentatie voor het openbaar onderzoek te formuleren en op papier te zetten (zie kader). De participatie van jongeren werd georganiseerd in de schoot van een stuurgroep waarin leden van drie jeugdorganisaties waren vertegenwoordigd (Jongerencentrum Chicago, Le Toucan en Jeunesse Maghrébine). In de loop van het participatieproces werden nauwe contacten onderhouden met handelaars, schooldirecties (Kanaalstraat en Saint-Jean Baptiste) en besturen van verenigingen rond de Hooikaai. Al deze inspanningen stonden er borg voor dat alle belangen op en rond de Hooikaai aan bod kwamen.

Diverse groepen en belangen

Groepen en personen op en rond de Hooikaai hebben uiteenlopende belangen en uitdrukkingsmogelijkheden die variëren naargelang hun sociale status. Het opbouwwerk heeft volgende groepen geïdentificeerd.

- Een autonoom opererende actiegroep van personen die recent hun intrek genomen hebben rond de Hooikaai.
Deze groep heeft in februari het plan van de

eerste fase in vraag gesteld en wel op het punt van gebrek aan groen en van de inplanting van het sportterrein.

De capaciteiten van deze mensen om actie te voeren en middelen te mobiliseren waren aanzienlijk: herhaaldelijk optreden in de gesproken en geschreven media; vraag tot tegenexpertise in de kwestie van (het kappen van) de bomen; aanwezigheid van een deurwaarder tijdens de openbare vergadering; belangenverdediging door een advocaat in de bijeenkomst van de overlegcommissie. Deze groep organiseerde bovendien diverse manifestaties op de Hooikaai zoals daar zijn: plaatsen van panelen en zwarte vlaggen, opmaak van een petitie om het verzet tegen het project kracht bij te zetten.

- De handelaars.

Hun aandacht gaat vooral uit naar de aanpalende straten en de parking. Ze waren aanwezig op de overlegcommissie en hebben zich ten individuele titel uitgedrukt.

- Groepen die omkadering en ondersteuning behoeven.

Zij zijn voornamelijk geïnteresseerd in de speelterreinen. Weinig georganiseerd en vertrouwd met methodes van actie en debat zijn ze niettemin representatief voor bepaalde bevolkingsgroepen. Ondersteuning doorheen gerichte actie was noodzakelijk om hen te helpen in het participatieproces. Als gevolg hiervan hebben de vrouwen een gezamenlijke brief geschreven en enkelen waren aanwezig op de overlegcommissie en hebben er het woord genomen. Van hun kant hebben sommige inwoners schriftelijk gereageerd.

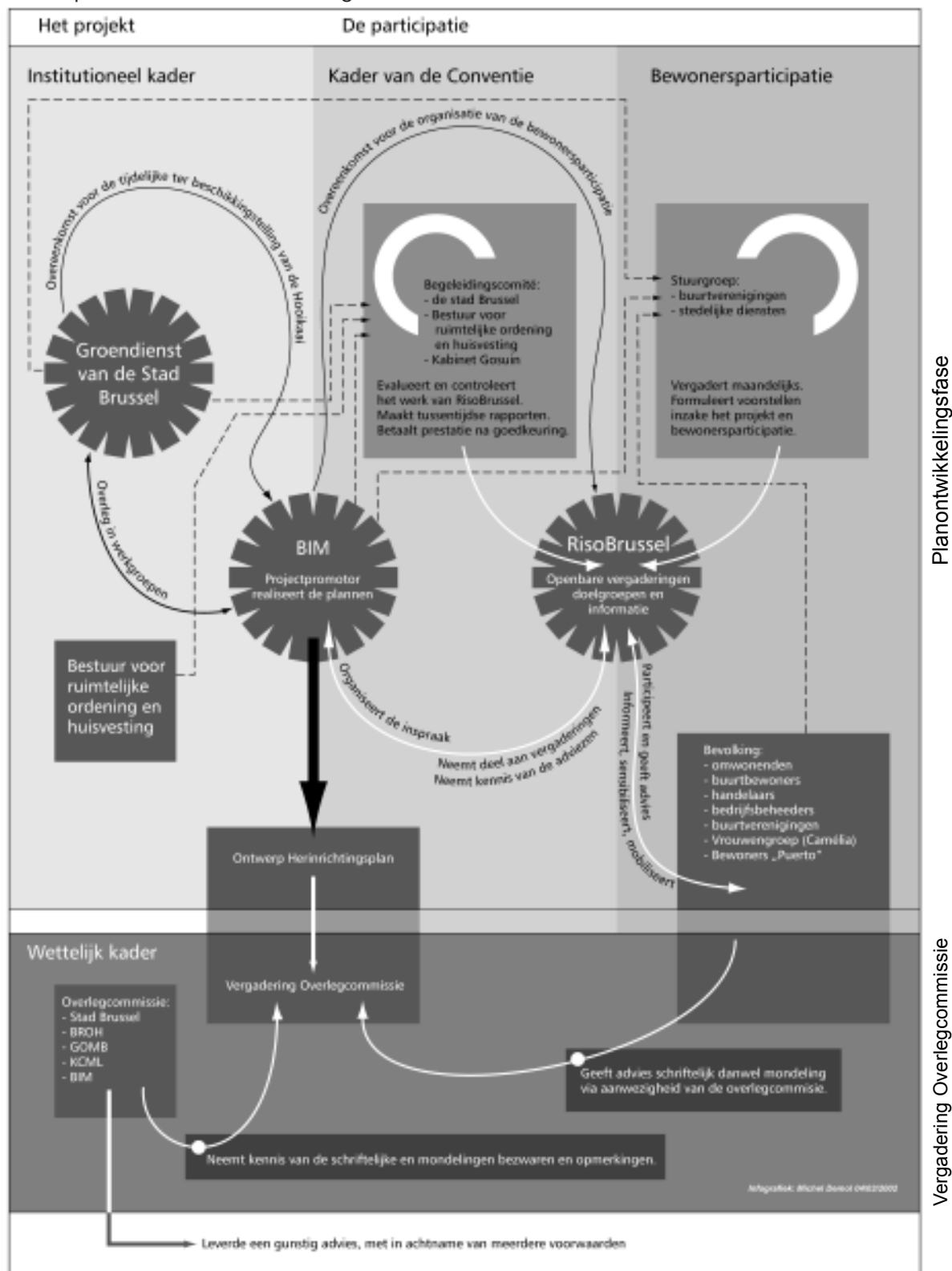
- De wijkverenigingen.

Zij vertegenwoordigen het publiek waarvoor ze werken. Directies en animatoren namen deel aan de overlegcommissie.

Maatwerk

Gegeven het feit dat geen enkele publieke vergadering kan plaatsvinden gedurende het openbaar onderzoek en dit vanaf 5 september, heeft het opbouwwerk informatie verspreid over het planontwerp en de verdere overlegprocedure. Om de gehele bevolking te bereiken was enige diversificatie in de benadering noodzakelijk.

Participatie van de Hooikaai: organisatiestructuur

Zowel schriftelijk als mondeling werd informatie verspreid:

- bussen van informatiefolders in de wijk;
- organisatie van permanenties (overdag en 's avonds) waarop de plannen konden geraadpleegd worden;
- opsturen van informatie naar handelaars en andere personen die daar expliciet om vroegen;
- informatievergaderingen over het plan en de overlegprocedure in de schoot van de wijkverenigingen;
- informatievergadering met de directies van de 2 wijkscholen;
- verdere begeleiding en sensibilisering van de groep vrouwen.

Positie van partners en actoren op het terrein met betrekking tot het project

Alvorens zich aan een evaluatie te wagen is het belangrijk de diverse posities van de partners en actoren te overzien. Onderstaand overzicht is gebaseerd op observaties van de opbouwwerker.

- De BIM is de auteur van de projectontwerpen. De heraanleg van de Hooikaai is voor haar de bevestiging van haar expertise op het vlak van inrichting van het publieke domein.
- RisoBrussel is participatiebegeleider in conventie met de BIM. Zij koestert twee opties: enerzijds bekomen dat alle belanghebbenden kunnen participeren in de ontwerpfase van het project. Anderzijds, gegeven de context waarin dit participatieproces zich heeft ontwikkeld tenslotte ook iets concreets verwezenlijken op het terrein.
- Het is evident dat de stad Brussel opdrachtgever in de conventie met de BIM, in de persoon van de schepen van groene ruimten streeft naar een ontwerp van heraanleg dat tegemoet komt aan de verzuchtingen van alle belanghebbenden. Zoals gezegd laten zich bij bewoners en verenigingen verschillende posities aflijnen.
- Sommigen onder hen hebben zich sterk verzet tegen het plan en hebben overal bondgenoten gezocht (langs juridische weg, de media, de politieke wereld en het verenigingsleven). Het basisontwerp beantwoordde niet aan hun wensen en de wijzigingen die op hun vraag aangebracht waren (meer groen, verplaatsing van de speel-

terreinen) kwamen daar onvoldoende aan tegemoet. Verdere analyse doet het vermoeden rijzen dat hier persoonlijke belangen in het spel zijn. De wijk is in volle mutatie. Er wordt aanzienlijk geïnvesteerd in woningrenovatie en dat is niet zonder invloed op een zeker imago dat sommige personen voor de wijk voor ogen zweeft en waar het planvoorstel in zijn huidige vorm niet mee spoort.

- Een ander deel van de bevolking is sinds lang vergroeid met de wijk, of ze nu handelaars zijn of eigenaars of huurders van Belgische danwel vreemde origine. Zij koesteren het uitgesproken verlangen dat nu eens eindelijk een kwaliteitsvolle opknapbeurt in de plaats komt van de huidige „vuilnisbelt”. Binnen deze bevolking bestaat geen eensgezindheid rondom het planontwerp maar waarop staat dat er iets moet gerealiseerd worden. Onenigheid bestaat hoofdzakelijk rond de speelterreinen die sommigen elders ingeplant wensen te zien maar waar de jongeren nogal aan vasthouden en rond het al dan niet elimineren van de parking.
- De Overlegcommissie wordt voorgezeten door de stad Brussel die ook drie leden levert. Verder zijn er vertegenwoordigers van enkele Brusselse Overheden (BROH⁽¹⁾, GOMB⁽²⁾, BIM⁽³⁾, KCML⁽⁴⁾). Zij moet na afloop van de periode van openbaar onderzoek advies uitbrengen, na lezing en na de bewoners tijdens een vergadering van de Overlegcommissie gehoord te hebben. Bekommerenissen, eigen aan de administraties waartoe de commissieleden behoren, schemeren door de voorwaarden die aan het advies toegevoegd werden. Deze opmerkingen liggen niet noodzakelijk in het verlengde van de standpunten op het terrein maar voegen nieuwe elementen toe aan het dossier: bijvoorbeeld omtrent de plaats van de bomen, de keuze van het stadsmeubilair, enzovoort.

1) Bestuur voor Ruimtelijke Ordening en Huisvesting.

2) Gewestelijke Ontwikkelingsmaatschappij Brussel.

3) In de gegeven situatie heeft het Brussels Instituut voor Milieubeheer zich van advies onthouden omdat ze de auteur is van het project.

4) Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen.

Evaluatie

Het is moeilijk om een participatieproces dat nog niet helemaal afgerond is, te evalueren. Een niet exhaustief overzicht presenteren van positieve ervaringen en knelpunten is wel mogelijk.

Positieve elementen.

Deze positieve elementen schragen de toekomst van het participatieproces.

* Er wordt wel degelijk geparticipeerd.

De vele brieven ten persoonlijke titel en collectief gericht aan de overlegcommissie tonen aan dat de informatiedoorstroming plaatsvond en dat wijkbewoners niet alleen luisterden maar ook aan de actie deelnamen. Een honderdtal personen heeft zich de moeite getroost om aan de vergadering van de overlegcommissie deel te nemen.

De kwaliteit en de representativiteit van het participatieproces moet worden onderlijnd.

Immers, een deel van de bevolking die vaak afwezig is op activiteiten waar naar haar mening wordt gevraagd liet deze keer niet verstek gaan.

De sensibilisering heeft er voor gezorgd dat deze groep reageerde op het openbaar onderzoek en actief deelnam aan het overleg.

Enkele vrouwen, niet gewoon om publiekelijk het woord te nemen, deden dat wel tijdens de vergadering van de overlegcommissie.

Omwonenden, handelaars, moeders, jongerenverenigingen, kortom een goede doorsnee van de wijkbevolking heeft schriftelijk danwel lijfelijk aan de overlegcommissie deelgenomen.

* Een gesmeerde samenwerking.

De constructieve contacten met de schepen van groene ruimten van de stad Brussel waren cruciaal in het verloop van het participatieproces.

Deze samenwerking verzekerde dat de bewonersstandpunten ernstig genomen werden en terecht kwamen in de plannen van de landschapsarchitecten van de BIM.

Hoe allochtone vrouwen aan het project participeerden.

Eerste bijeenkomst

Aanpak

Omdat een eerste vergadering met de vrouwen op 7 februari was voorzien als voorbereiding op de openbare vergadering van 27 februari 2002, nam ik me voor de groep die reeds geparticipeerd had in de eerste fase van het project terug samen te brengen. Na 3 weken zoeken moest ik evenwel besluiten dat deze groep niet meer bestond en van de grond af aan terug diende opgebouwd te worden.

Ik zocht de schoolpoorten op de Hooikaai op om de moeders te sensibiliseren die er hun kinderen afhaalden. Ik deed hetzelfde in de lessen die de Arabische school in de nabijheid van de Hooikaai aan vrouwen aanbiedt. Ik informeerde de schooldirectie over het project. Ik vroeg aan Bruno (RisoBrussel-opbouwwerker) mij naam en adres mee te delen van vrouwen die hij kende via zijn werking in de Houthulstbosstraat. Ik presenteerde me op de lessen van vrouwenwerking Camelia (die in deze periode echter maar matig werden bezocht). Ik gaf de datum van de bijeenkomst door aan de jongerenorganisaties (Le Toucan en Chicago) opdat ze de moeders van de kinderen uit deze organisaties zouden sensibiliseren. Om gelijkaardige redenen bezocht ik de school in de Kanaalstraat en de gemeentelijke crèche.

Resultaat

De eerste vergadering vond plaats in aanwezigheid van de BIM (dienst Sociale Begeleiding). Er waren 8 vrouwen aanwezig evenals de directrice van de Arabische school.

De vrouwen toonden zeer veel belangstelling voor het speelterrein en de speeltuigen die konden worden geplaatst. Ze wensten geïnformeerd te worden over de aard van de speeltuigen en waren van mening dat het speelterrein moest kunnen afgesloten worden.

Tweede bijeenkomst

Aanpak

Een tweede bijeenkomst vond plaats op 25 april. Ik ging door met het sensibiliseringswerk op straat en aan de schoolpoorten. Ik vroeg aan de jongerenwerking Jeunesse Maghrébine om deel te nemen aan de vergadering. Bruno deed hetzelfde in het sociaal huisvestingscomplex Houthulstbos.

Resultaat

Op deze vergadering waren 13 vrouwen aanwezig. Ik nam de tijd om richting te geven aan deze ontmoeting. Ik wilde duidelijkheid over de wensen van de vrouwen. Ik begon dus met luisteren naar hun

*** Evaluatie van het project in functie van de adviezen van de bevolking.**

Het projectvoorstel van februari 2002 evolueerde in functie van de vragen van bewoners: meer parkeerruimte aan weerszijden van de kaai, meer groen en verplaatsing van de speelterreinen waren expliciete bewonersvragen waarmee rekening gehouden werd.

*** Erkenning van de rol van het opbouwwerk.**

Tijdens de permanenties zochten bewoners telefonisch contact of kwamen ter plekke de plannen consulteren.

Ook de uitnodigingen van de BIM om te participeren aan de werkvergaderingen met de groendienst van de stad Brussel geeft blijk van erkenning van de rol, de terreinkennis en de expertise van het opbouwwerk. Het driemaandelijks activiteitenverslag zorgde ervoor dat de bewonersadviezen onder de aandacht van de leden van het begeleidingscomité kwam en legitimeerde ook vanuit die kant de positie van het opbouwwerk.

Moeilijkheden.

Moeilijkheden rond de bewonersparticipatie hadden betrekking op de duur van het proces, op de definiëring en de doelstellingen van participatie, op de toegewezen rollen en tenslotte op de noodzakelijke evaluatie.

*** Het participatieproces en de tijd.**

Het participatieproces had te lijden onder de tijd. De heraanleg van de Hooikaai onder auspiciën van de BIM was aan zijn tweede versie toe en ook eerdere pogingen waren op niets uitgelopen. Dit had een weerslag op sommige actoren. Begin 2002 viel er bij bewoners en verenigingen een zekere vermoeidheid en wantrouwen te bespeuren rond nog een nieuwe ronde. Dankzij de openbare vergadering van februari 2002 kon het nieuwe project in aanwezigheid van de politieke partner (stad Brussel) zeer vlug voorgesteld worden en er kwam dan ook een positief antwoord met betrekking tot de wenselijkheid van een herneming. Daarna vonden echter geen openbare infoverga-

deringen meer plaats zodat de aangebrachte wijzigingen slechts zichtbaar werden in september tijdens het openbaar onderzoek. Dat alles zo traag gaat bemoeilijkt de mobilisatie van sommige bewoners die het laten afweten omdat ze toch niets zien komen.

*** Algemene doelstelling van het project.**

Aanvankelijk, in 1999, was de doelstelling die politiek vooropstond bij heraanleg van publieke ruimten met sociale inslag niet voor iedereen duidelijk, wat aanleiding gaf tot de meest uiteenlopende voorstellen, los van het participatieproces. Toentertijd was verheldering op dat vlak noodzakelijk.

De participatie-idee als constituerend element in het project voor de heraanleg van de Hooikaai lijkt momenteel in het gedrang te komen door de voorwaarden die de leden van de overlegcommissie aan hun gunstig advies toegevoegd hebben. Deze voorwaarden voegen nieuwe accenten toe aan het ontwerp die niet altijd inspelen op bezwaren die door bewoners werden aangebracht en die zich ook niet altijd lijken te spiegelen aan de oorspronkelijke sociale beleidsdoelstellingen.

*** Definitie van het participatieconcept en de participatiepraktijk.**

Omdat het begrip participatie een erg brede invulling kan krijgen, dringt zich een klare definitie op om meerduidige interpretaties te vermijden en om te beletten dat eenieder het begrip naar eigen goeddunken invult. Ook bewoners die aan een participatieproces wensen deel te nemen hebben recht op dergelijke uitklaring.

De conventie⁵⁾ tussen de BIM en RisoBrussel preciseert de organisatie van de participatie via informatie, publieke overlegvergaderingen en contacten met specifieke doelgroepen maar zegt weinig inhoudelijks over het participatieproces noch over de rol van de diverse partners.

5) De conventie voorziet in overlegvergaderingen, in vergaderingen met specifieke doelgroepen, in de opmaak en verspreiding van informatiebrochures. Eens de heraanleg in de stijgers moet RisoBrussel onderzoeken hoe bewoners in socio-professionele projecten en in het geplande sociaal artistieke project kunnen ingeschakeld worden.

De afwezigheid van een vooraf uitgestippelde participatieprocedure wreekt zich bijvoorbeeld in het feit dat het uiteindelijk plan niet in een finale sessie aan de diverse partijen werd voorgelegd. Zo konden vermoedelijk mensen die radicaal gekant waren tegen het eindproduct hun visie bij omwonenden overmaken zonder dat de BIM in de mogelijkheid verkeerde haar eigen visie daar tegenover te stellen.

Het gebrek aan aflijning van de rol van de diverse actoren lag aan de basis van misverstanden eens het overleg van wal stak. Zo wensten de vrouwen inspraak tot op het vlak van de keuze van speeltuigen voor het speelterrein. De jongerenverenigingen wensten zich in te schakelen in het socio-professionele luik op grond van een opruimingsactie die echter gerealiseerd werd door de gemeentelijke diensten. Ze hebben dan maar een keuze gemaakt uit een door de BIM opgestelde lijst van taken waarvoor geen bijzondere kwalificaties vereist waren.

*** De rol van het opbouwwerk.**

Geconfronteerd met het globaal verzet van enkele personen wenste de BIM dat het opbouwwerk als „verzoener” tussen tegengestelde standpunten zou optreden. Het opbouwwerk zag het echter maar als zijn taak de dialoog te organiseren door de uiteenlopende meningen bij elkaar te brengen (zo werd een ontmoeting georganiseerd tussen fervente tegenstanders en medewerkers van de BIM).

Het feit van de conventie tussen RisoBrussel en de BIM deed sommigen twifelen aan de onpartijdigheid van de inspraakbemiddeling. RisoBrussel werd beschouwd als zijnde afhankelijk van de projectpromotoren (de BIM). Uit dezelfde hoek kwam het verwijt dat teveel aandacht uitging naar het werken met lokale organisaties en dat sommige sociale groepen meer ondersteund werden dan andere. Dit standpunt, dat overigens niet door iedereen gedeeld werd, onderstreept het feit van de diverse interpretaties ten aanzien van de specifieke rol van de inspraakbemiddelaar. Op grond van zijn expertise en van de kennis van het terrein is deze erop gericht zo veel mogelijk mensen tot inspraak en participatie uit te nodigen en dit met het oog op een zo groot mogelijke representativiteit.

wensen, wat ze belangrijk vonden. Ik zette alles op flap. Uit persoonlijke contacten met enkele vrouwen waren me een aantal problemen omtrent de spelmogelijkheden van hun kinderen duidelijk geworden. Tijdens de vergadering ging ik daar dieper op in. Het was duidelijk dat het gebrek aan spelmogelijkheden varieerde naar gelang de plaats waar de vrouwen woonden. Ook de keuze van speeltuigen, de veiligheid en het onderhoud werden als zeer belangrijk gezien. Vervolgens vroeg ik hen over welke acties ze akkoord gingen in de wetenschap dat er op een avond een laatste openbare vergadering zou georganiseerd worden en dat er in het kader van de overlegprocedure door de stad Brussel een bijeenkomst zou plaats vinden, ditmaal overdag. Ik benadrukte dat het dan mogelijk was daar persoonlijk te reageren maar dat dit schriftelijk ook kon.

Slechts weinig vrouwen stelden zich kandidaat voor de avondvergaderingen. Allen daarentegen gingen akkoord om in groep een brief te schrijven. Enkele vrouwen zouden aanwezig zijn op de vergadering met de stad.

Men ging er mee akkoord in bewuste brief de verschillende problemen (afhankelijk van waar men woonde) op te sommen.

Derde bijeenkomst

Aanpak

De vergadering van 19 september vond plaats tijdens de periode van het openbaar onderzoek. Opnieuw werd veel zorg aan de werving besteed.

Resultaat

Deze vergadering bood de gelegenheid om het projectplan zoals het voor lag in het openbaar onderzoek te presenteren en om commentaar te verzamelen op het plan in vergelijking met de brief die was opgesteld (cfr. hoger en wel door de vrouwen van het Houthulstboscomplex, de Handelskaai, de Oppemstraat, de Kanaalstraat en van diegenen wier kinderen naar de scholen op de Hooikaai gingen). Daar in deze brief niet genoeg nadruk lag op de properheid en het onderhoud van het nieuwe park, werd deze opmerking geïntegreerd.

Er waren een 10-tal vrouwen aanwezig. Het schooljaar was net begonnen en het informeren van de vrouwen was geen sinecure. Ik heb dan de vrouwen gecontacteerd die in de vergadering van april hun akkoord gegeven hadden en verder nog informatie verspreid in de lessen van Camelia.

In de evaluatie van de eerste projectfase (1999) was reeds gewezen op spanningen tussen de rol van coördinatie van het participatieproces waarin diverse actoren geïmpliceerd zijn en deze van stimulator van de meest achtergestelde groepen.

Deze spanning had tot disfuncties geleid. Met deze evaluatie m.b.t. tegengestelde rollen en posities werd onvoldoende rekening gehouden in de conventie naar aanleiding van de tweede ronde. Met andere woorden: de visie op inspraakbegeleiding werd op grond van deze evaluatie niet aangepast.

*** Een ontoereikende diagnose.**

De kansen en bedreigingen van inspraakbemiddeling op en rond de Hooikaai evenals de historisch gezien zwakke posities van minder begoede groepen waar het maatschappelijke participatie betreft zijn aspecten van een problematiek die slechts gedeeltelijk voorafgaandelijk geanalyseerd werden. Een degelijke analyse had de te hanteren methodieken in het participatieproces kunnen beïnvloeden. In dat opzicht moet een zekere demobilisering van het verenigingsleven worden vastgesteld. Wellicht werd teveel gevraagd van actoren die in dergelijke wijken reeds overvraagd zijn.

Enkele aandachtspunten voor de toekomst.

Bewonersparticipatie is noodzakelijk en beantwoordt aan een behoefte in de Chicagowijk. Een volgehouden inspanning op dat vlak kan bewoners bewust maken van het feit dat ze hierin voor hun wijk een rol kunnen spelen. De vrouwengroep, hoewel weinig gestructureerd, kan evolueren. De moeders die in het project participeerden hebben er blijk van gegeven hun belangen te willen verdedigen.

Hieronder worden enkele elementen aangedragen waarmee men best rekening houdt bij de organisatie van een participatieproces.

*** Naar een gemeenschappelijke definitie en een uitzuivering van posities.**

De participatiedefinitie moet de nagestreefde doelstellingen verhelderen: gaat het om informatie; om raadpleging; om overleg? Dergelijke definitie moet

een akkoord toelaten omtrent de praktijken die men inzake participatie wenst te ontwikkelen. Dergelijke definitie zal richtinggevend zijn voor de taken van de diverse actoren en zal toelaten de respectievelijke posities en rollen te identificeren. Het spreekt voor zich dat dergelijke definiëring rekening moet houden met de situatie op het terrein.

Het doel van de actie moet duidelijk zijn evenals het statuut van de actor die het participatieproces zal begeleiden. De ene groep mag zich terzake niet in het nadeel voelen ten opzichte van de andere. Informatie omtrent de gehanteerde methodes is hier primordiaal zodat men zou weten binnen welk kader één en ander zich afspeelt.

*** Het belang van diagnose en methodologie.**

Participatie- of inspraakbemiddeling is een moeilijke evenwichtsoefening. Niet iedereen is in een zelfde mate tot participeren in staat. Middelen zijn ongelijk verdeeld, wensen en verwachtingen zijn dikwijls tegengesteld en gekleurd door persoonlijke belangen. Het is dus belangrijk om iedereen kansen tot spreken te geven en de beste middelen te zoeken opdat iedereen zou kunnen deelnemen aan het inspraakproces.

In de context van de Hooikaai moet een verfijnde analyse van de mogelijkheden van en de verhoudingen tussen bewonersgroepen een inspraakproces voorafgaan. De situatie op en rond de Hooikaai is in die zin uniek dat er sociale groepen samenleven met uiteenlopende mogelijkheden en belangen. Een analyse van sterktes en zwaktes, van kansen en beperkingen, van kosten en baten leidt er toe aangepaste methodes te kiezen die aan iedereen de hoogst mogelijke kansen bieden.

Ervaringen met bewonersparticipatie zijn nog eerder bescheiden maar diverse methodes werden reeds uitgetest. Het samenleggen van de ervaringen kan een surplus opleveren. Het is nuttig om zich te informeren aangaande de beschikbare ervaringen en methodes die in verschillende situaties aangewend werden en om gezamenlijk na te denken omtrent de rol die men bewonersparticipatie toedicht in een wijk.

Het organiseren van bewonersparticipatie is een complex proces dat continu moet geëvalueerd worden. Dergelijke evaluatie laat toe wijzigingen aan te brengen in overeenstemming met een steeds wijzigende situatie.

Post Scriptum.

Momenteel is het project voor de heraanleg van de Hooikaai geblokkeerd.

De voorwaarden die de Overlegcommissie aan haar positief advies heeft toegevoegd plaatsten de BIM voor technische en principiële moeilijkheden. Wanneer de BIM rekening houdt met deze voorwaarden is ze verplicht het project te hertekenen. Anderzijds worden met dit advies voorafgaandelijke akkoorden op de helling gezet. De BIM heeft haar positie schriftelijk overgemaakt aan de stad. Ze wijst op het feit dat het project onder andere het resultaat is van een akkoord met meer bepaald de diensten van de stad Brussel. Ze geeft ook een overzicht van de verschillende punten van overeenstemming die aan de basis liggen van het projectplan.

Het opbouwwerk van zijn kant als participatie-begeleider schreef een brief gericht aan de instanties die verantwoordelijk zijn voor de heraanleg van de Hooikaai. Verwijzend naar de historische context compromitteert een stopzetting van het project het geleverde werk en zal het ook toekomstige acties in de sfeer van participatie in de wijk compromitteren.

Enkele leden van de stuurgroep hebben zich voorgenomen schriftelijk te reageren bij de leden van de Overlegcommissie. Ze beschouwen het stilleggen van het project als een gebrek aan loyaliteit ten aanzien van de partners, de geleverde inspanningen en de adviezen van bewoners. Men kan alleen maar hopen dat er bij een hervatting van dit project werkelijk kwestie is van een laatste editie.

Véronique Maertens,
januari 2003.

Vierde bijeenkomst

Aanpak

Op 14 oktober werd een vergadering belegd ter voorbereiding van de overlegvergadering van de dag daarop. Ik maakte opnieuw gebruik van de bestaande informatie- en communicatiekanalen.

Resultaat

Op deze vergadering waren een vijftiental vrouwen aanwezig.

Het kwam er vooral op aan mij te verzekeren van de aanwezigheid van zoveel mogelijk vrouwen op 15 oktober. Sommige schrokken er voor terug om dan het woord te nemen.

Gegeven het feit dat het werk tussendoor voornamelijk bestond uit individuele contactnames was het belangrijk voor de bijeenkomst van de overlegcommissie een eigen vergadering te beleggen. Zo kon ik kennismaken met de vrouwen die de brief ondertekend hadden. Tegelijk kon ik verslag uitbrengen over de algemene context van het project en de gevolgde methode in het participatieproces verantwoorden. Te noteren valt dat sommige vrouwen door te ondertekenen hun sympathie met de voorstellen betuigden, zonder zich evenwel verder te engageren.

De overlegcommissie

Op 15 oktober waren 14 vrouwen present, sommigen vergezeld van hun kinderen.

Drie vrouwen namen het woord en gaven uitdrukking aan hun noden en wensen en die van hun kinderen.

De evaluatievergadering

Op 31 oktober vond een evaluatievergadering plaats waar de opvolging van de standpunten aan bod kwam evenals de meest recente informatie.

Hierop konden de vrouwen hun indrukken kwijt, werden persartikel overlopen en informatie gegeven omtrent het advies van de Overlegcommissie.

(VM)

Anneessens zet nieuwe façades op...

Foto: Marjan Samyn Een van de vele gevels waar een opknapbeurt welkom is.

Een goed jaar geleden startte de Buurtwinkel in de Kuregemstraat een project „gevelrenovatie" met behulp van de premies van het Brussels Gewest. De Stadswinkel en vzw Samenleven boden de nodige professionele ondersteuning met betrekking tot de technische aspecten van de dossiers. Vandaag staan we voor de concrete uitvoering...een schets.

Een idee ontstaat...

De Anneessenswijk wordt vaak geciteerd als zijnde „de laatste zwarte vlek in Brussel". Eén van de vele problemen die de bewoners er ondervinden, heeft betrekking op de huisvesting (grote leegstand, verkrotte woningen,...zie verder). Daar we ons als Buurtwinkel de laatste jaren voornamelijk richtten op sociaal-artistieke projecten vanuit het opbouwwerk (met onder meer een aantal muurschilderingen), dachten we dat gevelrenovatie in het kader van het SIF-project hier wel complementair kon zijn. Zo kwamen we terecht in de Kuregemstraat, een straat waar de Buurtwinkel nog geen initiatief getoond had.

Huisvesting in de wijk...

De wijk staat bekend als een transitwijk (op 10 jaar tijd verhuisde 80% van de bevolking). Zij wordt gekenmerkt door het hoge aantal huurders (80%), die vaak in een zeer slechte huisvestings-situatie moeten zien te overleven (38% van de woningen heeft een zeer kleine oppervlakte en beschikt niet over klein comfort (stromend water, WC en badkamer). Toch zijn de huurprijzen er hoog. Rekening houdend met deze gegevens, opteerden we ervoor enkel deze eigenaars, die ook het gebouw (ten dele) zelf betrekken, in het project in te schakelen. Immers, het is niet de bedoeling dat de actuele bevolking verstoten wordt wegens stijgende huurprijzen, maar dat zij betere leefomstandigheden krijgt.

Verloop van het project...

In een eerste fase werd bij vroegere voorbeelden nagegaan waarmee rekening gehouden diende te worden teneinde een soortgelijk project op te zetten. Naast het belang van de professionele ondersteuning met betrekking tot de techniciteit van de dossiers, dient men rekening te houden met

een zekere tijdsspanne (indien men bijvoorbeeld een bouwvergunning nodig heeft, neemt het verkrijgen daarvan alleen al 6 maanden in beslag) en de aanwezigheid van een budget. Wij opteerden ervoor om niet met een systeem van prefinanciering te werken, daar dit ons door professionelen werd afgeraden (de afbetalingen brengen vele problemen met zich mee (vaak loopt dit niet zoals gepland). Daarna werden de eigenaars opgezocht. Vervolgens werd een infovergadering georganiseerd voor deze eigenaars. Zij die in de wijk wonen, werden bereikt via een deur-aan-deur-uitnodiging. De anderen werden per post verwittigd. Deze eerste bijeenkomst had weinig resultaat: de meeste eigenaars schrikten er immers voor terug uit angst dat hun kadastraal inkomen zal stijgen. Dit is echter onjuist, maar velen zijn daarvan moeilijk te overtuigen. Doch, de aanwezigen kregen de opdracht mee, hun burens aan te spreken om meer gegadigden te bereiken... en dit werkte! Uiteindelijk zijn we met een groep van 5 eigenaars gestart die maandelijks bijeenkomen. Zij die in het project meestapten, zagen hun voordeel in het feit dat het als groepsproject veel minder belastend voor hen zou zijn, daar de Buurtwinkel, samen met de Stadswinkel, vzw Samenleven een deel van het werk op zich zou nemen.

Tijdens deze maandelijks bijeenkomsten werden de dossiers langzaam opgebouwd: informatie verschaffing, procedure, keuze aannemer(s), aanpassing dossier volgens de opgegeven noodzakelijke werken en de voorwaarden, gesteld door de premies,...

Tegelijk werd aan groepsvorming gedaan, wat maakte dat er een ontspannen sfeer heerste. Door het informele karakter van deze contacten, kwamen ook andere onderwerpen aan bod, zoals oa. de verkeersveiligheid (de vraag naar parkeerplaatsen voor bewoners en vluchtheuvels). Dit maakte het mogelijk om kort op de bal te spelen en ook in deze materie actie te ondernemen.

De volgende stap bestond erin offertes te bekomen van aannemers. In totaal werden 16 aannemers gecontacteerd teneinde 4 offertes te bekomen (sommigen deden eerder muurschilderingen, anderen konden de werken pas binnen 2 jaar aanvangen enz. ...). De keuze van aannemer heeft

lang op zich laten wachten, daar wij het belangrijk vonden dat die keuze volledig van de eigenaars zelf zou uitgaan... en de prijs-kwaliteitsverhouding heeft velen meermaals doen twijfelen.

Sinds september 2002 zijn de dossiers vereenvoudigd en de bedragen van de premies verhoogd. Bijgevolg dienden nieuwe dossiers opgemaakt te worden. Eind januari 2003 werden de dossiers definitief ingediend en nu is het wachten op de inspectie... De concrete uitvoering wordt nog dit voorjaar verwacht.

Procedure aanvraag premies...

Het Brussels Gewest wil het renoveren aanmoedigen en biedt de eigenaars dan ook premies aan (enkel als het jaarinkomen maximaal 45.000€ bruto bedraagt + 1.000€ per persoon ten laste). Daar waar vroeger ook een aanvraag tot premie ingediend kon worden door de huurders van het gebouw, is dit in de nieuwe regeling onmogelijk geworden: enkel (mede)eigenaars kunnen nog een aanvraag indienen.

De procedure loopt als volgt: je kiest een (geregistreerd!) aannemer en laat hem een offerte maken. Daarnaast vul je een aanvraagformulier in (met vermelding van een enkele aannemer, die later nog steeds gewijzigd kan worden) en zorg je voor de gevraagde documenten [bewijs van gezinsamenstelling, formulier D (bewijs dat je eigenaar bent, ...), uittreksel uit het kadaster (want het gebouw moet voor 1945 gebouwd zijn), ...].

Eens je dit dossier ingediend hebt bij het Brussels Gewest, volgt er een periode van 20 werkdagen binnen dewelke je een officieel papier krijgt met de vermelding dat je dossier al dan niet aanvaard is (indien er ontbrekende documenten zijn, heb je 60 werkdagen de tijd om ze binnen te leveren). Eens je dossier aanvaard is, volgt er een periode van 30 werkdagen binnen dewelke een afgevaardigde van de minister je huis komt bezichtigen en eventuele aanmerkingen maakt op de opgegeven offerte en de verplicht uit te voeren werken (bijvoorbeeld: zijn de afmetingen correct, is de veiligheid van de bewoners in orde, ben je niks vergeten,...). Dan krijg je – binnen de 15 werkdagen – een voorlopige

belofte van toekenning toegestuurd en kan je met de werken aanvangen. Indien aangevraagd en voldaan aan de voorwaarden, kan je reeds een voorschot (dat de helft van de toegekende premie bedraagt) ontvangen. De werken dienen binnen de 2 jaar uitgevoerd te worden. Eens de werken beëindigd zijn, breng je alle facturen binnen bij het Gewest, samen met het gepaste formulier. De afgevaardigde van de minister zal wederom langskomen, teneinde een integrale controle uit te voeren en een definitieve belofte van toezegging tot premie te geven (binnen de 30 werkdagen na zijn bezoek). De uitbetaling zelf, gebeurt dan binnen de 60 werkdagen na verzending van de definitieve toekenning.

Wat is eigen aan de premies...

Met betrekking tot gevelrenovatie in het algemeen zijn er 2 belangrijke premies; de ene voor gevelverfraaiing en de andere voor gevelrenovatie.

Wanneer men het heeft over gevelverfraaiing, dan spreekt men enkel over de buitenkant van het gebouw, en enkel de „kleinere werken” (schilderen, reinigen,...). De renovatie beslaat de grotere werken (bijvoorbeeld: dakwerken, vernieuwen balkon,...) en kan ook toegepast worden op de binnenkant (bijvoorbeeld verwarming, isolatie,...). Zodra men een bouwvergunning nodig heeft, dien je dan ook de renovatiepremie aan te spreken.

Men dient er steeds rekening mee te houden dat niet alle werken vergoed zullen worden: er zijn immers prioritaire en niet-prioritaire werken vastgelegd.

Verder is de zone waarin de woning zich bevindt, zeer belangrijk. Het Brussels Gewest is in verschillende zones ingedeeld alnaargelang de noodzaak tot premie (bijvoorbeeld: een zone die zich in een wijkcontract bevindt, kan premies tot 80% zien oplopen). Addertje onder het gras is wel dat men nooit het echte percentage zal krijgen van de totale kost. Reden hiervoor is dat er in bepaalde rubrieken een plafond is ingesteld. Ook al is de reële kostprijs veel hoger, je zal enkel 80% van het plafond terugkrijgen.

Rest ons nog wat meer uitleg te geven bij de nieuwe regeling en de relatie met de sociale verhuurkantoren: indien je een aanvraag tot premie voor gevelverfraaiing doet, zijn er geen specifieke voorwaarden m.b.t. de sociale verhuurkantoren. Echter, zodra een aanvraag tot renovatie ingediend wordt, heb je enkel recht op een premie voor wat betreft het gedeelte dat jij bewoont. De delen van het huis die je verhuurt, zal je dan *verplicht* in handen van een sociaal verhuurkantoor moeten geven. Deze beheren dan zelf het renovatiedossier voor dat gedeelte van de woning en zullen automatisch een premie van 80% toegekend krijgen.

Belangrijke weetjes...

- Je kan steeds een voorschot vragen op de premie (deze vraag dien je schriftelijk bij je dossier te voegen). Dit voorschot bedraagt 50 % en zal worden uitbetaald zodra je de eerste factuur bij de aanvang der werken binnen brengt.
- Je mag nooit met de uitvoering der werken aanvangen vóór de afgevaardigde van de minister langsgeweest is en je een voorlopige belofte in handen hebt. Je riskeert immers geen premie te krijgen en de totale kost voor eigen rekening te moeten nemen !
- Het kan zijn dat men je bepaalde prioritaire werken oplegt. Dit houdt meestal verband met de veiligheid. Tevens zijn er een aantal basisregels in acht te nemen (bvb: je zal je gevel nooit in een felle kleur kunnen schilderen; meestal wordt gebroken wit of een andere lichte en zachte kleur aangeraden. Ga je hier toch tegenin, dan riskeer je de premie niet te krijgen).

Is je interesse hiermee gewekt, dan kan je alle gedetailleerde informatie en de aanvraagformulieren afhalen in de Stadswinkel (St Gorikshallen).

Marjan Samyn

Een leven lang leren

... niet geslaagd

Onder deze titel loopt dit jaar de campagne van Welzijnszorg Brussel. De Nationale campagnes van Welzijnszorg worden vergezeld van een campagnekrant, degelijke achtergronddossiers en beleidsaanbevelingen. In de adventstijd, start van de campagne, wordt er nationaal een perstekst verspreid. Door de specifieke situatie wordt voor Brussel een eigen perstekst gemaakt. Doordat wij aan de aanmaak van deze tekst wat hand- en spandiensten hebben verleend, is hij ook in dit tijdschrift op zijn plaats. (ast)

Perstekst campagne Welzijnszorg Brussel

Weinig scholing leidt naar armoede en omgekeerd.

Bewoners van de ruime omgeving van de Brusselse kanaalzone hebben het gemiddeld genomen niet breed. Meer dan mensen elders in het Gewest worden ze met werkloosheid geconfronteerd. Meer ook moeten ze de maand met een vervangingsinkomen zien rond te komen. Zij zijn door de bank genomen erg laag geschoold en ook hun kinderen maken op school geen bijster goede beurt. Het aandeel van hen dat doorstroomt naar vormen van voortgezet onderwijs is alarmerend laag. Vaak houden ze het voor bekeken lang voor het getuigschrift middelbaar onderwijs in zicht is. Daarmee zijn ze slecht gewapend voor de Brusselse arbeidsmarkt die zich bovendien grotendeels in de dienstensector situeert en dus van werknemers een goede opleiding en daaraan gekoppeld een goede talenkennis vergt. Dat zorgt opnieuw voor hoge werkloosheid, laag inkomen en een leven om te overleven.

Bovenstaande vaststellingen wijzen op de cruciale rol die de afwezigheid van een goede basisopleiding speelt in de armoedespiraal. In Brussel is het in dit verband misschien nog niet te laat, maar we zijn al lang voorbij vijf voor twaalf. De verloren generaties jongeren, merendeels van vreemde, mediterrane origine, volgen mekaar op. Het wordt meer dan ooit zaak deze verspilling een

halt toe te roepen, want hoe men het draait of keert: met hun toekomst wordt ook die van Brussel zelf op het spel gezet.

Naar een geïntegreerd armoedebeleid

Welijnszorg Brussel heeft in haar strijd tegen de armoede dit jaar van het onderwijs en het levenslang en levensbreed leren haar campagnethema gemaakt. Ze roept alle Brusselse beleidsverantwoordelijken op de problematiek van het onderwijs en het leren in het algemeen en deze van het onderwijs aan allochtonen en kansarme autochtonen in het bijzonder op een geïntegreerde manier aan te pakken. Ze moeten dringend meer investeren in dat onderwijs en in de randvoorwaarden die deze investeringen kunnen optimaliseren. Immers, in het armoedebat wijzen op de cruciale rol van onderwijs en levenslang leren heeft geenszins de

bedoeling er zondebokken van te maken. Om een paar sprekende voorbeelden te geven: we mogen de ogen niet sluiten voor vormen van etnische discriminatie op de arbeidsmarkt die maken dat „vorming werkt” niet altijd werkt zoals het zou moeten. Ook beter geschoolde allochtonen ervaren nog te vaak hoe de poorten naar een job voor hen dichtslaan. Neem verder de preciaire huisvestings-situatie, waardoor kinderen uit het basisonderwijs thuis niet eens beschikken over een rustige plaats waar ze hun huiswerk kunnen maken. En nog: de school wordt geconfronteerd met ongelijke startkansen van kinderen, te wijten aan aanleg en milieu zodat niet alles te herleiden is tot een ongelijke behandeling op school. Dat alles maakt een geïntegreerde terreinoverschrijdende aanpak noodzakelijk.

Een leven lang leren...niet geslaagd

Niettemin loopt de campagne van Welzijnszorg onder het thema: Een leven lang leren...niet geslaagd. Er schort wel degelijk ook iets aan het onderwijs zelf. Aan de manier waarop ze ten gronde intern in functie van selectie georganiseerd is, zowel als op het vlak van maatregelen die aan ongelijke startkansen moeten verhelpen. In het huidige debat vallen bij beleidsverantwoordelijken defensieve reacties te noteren. Ze opperen dat er al ernstige inspanningen geleverd worden, dat in de huidige stand van zaken niet alles zo zwart moet bekeken worden en dat, als het op integratie aankomt, de allochtonen zelf een inspanning moeten leveren. In contrast hiermee klinken signalen van mensen uit de „lagere echelons”, professionelen en commentatoren. Hun ervaringen, getuigenissen en observaties in de concrete realiteit van bijvoorbeeld de concentratiescholen vatten zowat alles samen waar het in de rol van het onderwijs in de reproductie van maatschappelijke ongelijkheid en armoede om gaat. Welzijnszorg Brussel wil hier kort ter illustratie op enkele heikele punten de aandacht trekken.

Schoolopbouwwerk serieus nemen!

Aan de relatie tussen (basis)school en het thuis-milieu wordt terecht veel belang gehecht. Het komt er op aan de ouders schoolgevoelig en de school oudergevoelig te maken. Het schoolopbouwwerk maakt daar zijn hoofddoelstelling van. Het is echter nog altijd niet opgenomen als volwaardig partner in

het Gelijke Onderwijskansenbeleid. Kan het nog langer dat dit schoolopbouwwerk na jaren experimenteren in dun bezaaide projecten een precair bestaan blijft leiden met tijdelijke middelen uit het Sociaal Impulsfonds, overgeleverd aan een zich steeds herprofilierend beleid?

Taalvaardigheid is meer dan een taal aanleren.

In het basisonderwijs wordt beslist over de verdere schoolcarrière van een kind. Taalverwerving speelt hierin een cruciale rol en zeker in Brussel waar het samenvallen van moedertaal en de taal gehanteerd op school eerder regel dan uitzondering is. De hieraan verbonden problemen zijn zeker niet specifiek voor het Nederlandstalig basisonderwijs alleen.

Het feit dat dit onderwijs zich beweegt in een sociologisch overwegend Franstalige context verleent aan deze problemen wel een extra-dimensie. Kennis van beide officiële landstalen is in het latere leven weliswaar een troef op de arbeidsmarkt. Echter: thuis, op straat en op school gedompeld worden in een ander taalbad is voor een kind geen vanzelfsprekende zaak (evenmin trouwens als voor leerkrachten die hiermee geconfronteerd worden). Daarmee is niet gezegd dat het Nederlandstalig basisonderwijs in Brussel haar ambities moet opbergen, wel wijst het op de noodzaak precies aan deze taalverwerving in de zin van een verhoging van de taalvaardigheid de grootste zorg te besteden. Complementair moeten er in de buurt ook meer en kwaliteitsvollere vrijetijdsvoorzieningen komen waar kinderen het Nederlands kunnen oefenen.

Een meer leerlinggericht secundair onderwijs

En dan wenkt het secundaire onderwijs. Ooit waren het beroeps-, technisch en algemeen vormend onderwijs georganiseerd in drie afzonderlijke sporen met wissels daartussen die slechts in één richting werkten, van algemeen vormend naar beroeps. Goed dertig jaar geleden ontstond een beweging om van die drie richtingen of sporen in het station van vertrek één breed spoor te maken die daarna geleidelijk aan zou opsplitsen en van wissels worden voorzien (comprehensivering). Deze beweging heette het Vernieuwd Secundair Onderwijs en had niet alleen de bedoeling leerlingen gelijke toegangskansen te bezorgen, maar

hen ook met zoveel mogelijk zover mogelijk te brengen. Dit pedagogisch optimisme werd gecounterd door sceptici en bezweek onder druk van de economische „realiteit”. Resultaat was een erg halfslachtige hervorming en nog teveel leerlingen die minder uit hun schoolloopbaan halen dan men op grond van hun aanleg zou kunnen verwachten. Vandaag de dag is een doorgedreven comprehensivering van het secundair onderwijs hernieuwd aan de orde. Hiervoor opkomen getuigt van moed want in het huidige klimaat staat aanpassing aan de arbeidsmarkt hoger op de agenda dan democratisch georganiseerd onderwijs. Ook de toenemende noodzaak van intercultureel onderwijs zal nog een grote wijziging in de geesten vragen. In samenhang hiermee moeten net zo goed als in het basisonderwijs principes als voorrangsbeleid en zorgverbreding gelden. Deze logica kan niet abrupt voor de poorten van het secundair onderwijs afgebroken worden. Geen enkel weldenkend mens kan zich verzoenen met de verspilling van menselijk potentieel die voortvloeit uit onderwijsachterstand, schoolmoeheid, spijbelgedrag en schooluitval, realiteiten die mee de ongelijke uitkomsten van ons onderwijssysteem vorm geven. Vandaar aandacht voor kleinere klasgroepen, meer ondersteuning vanwege psychologen en sociaal assistenten enz. ...

Levenslang is levensbreed

Decennia geleden brak de Unesco een lans voor het recht op permanente vorming. In de moderne samenleving wordt levenslang leren noodzakelijk geacht om het ritme van de veranderingen te blijven bijbenen. De actieve welvaartstaat heeft van levenslang leren een kernthema gemaakt in deze nieuwe eeuw. Ze redeneert daarbij andermaal sterk arbeidsmarktgericht. Wijzend op de relatie tussen laaggeschooldheid en werkloosheid gaat ze zelfs zo ver uitkeringen (i.c. werkloosheidsvergoedingen) afhankelijk te maken van het volgen van bijscholingen die de „employability” of arbeidsgeschiktheid moeten verhogen. Deze vormingsplicht is geen goede zaak omdat ze sommige, tot op heden onvoorwaardelijke basisrechten van de welvaartstaat (zoals de fundamente van het sociale zekerheidssysteem) op de helling zet; omdat laaggeschooldheid niet de enige factor is die werkloosheid bepaalt; omdat er opnieuw een hele categorie mensen die niet (meer) arbeids-

marktgeschikt zijn uit de vormingsboot dreigt te vallen; omdat dergelijke maatregel culpabiliseert, enz. ...

Ondertussen zijn verhoogde inspanningen van levenslang leren voor laaggeschoolden, ook deze die op de arbeidsmarkt gericht zijn, toe te juichen. We mogen immers niet vergeten dat levenslang leren in de praktijk opnieuw voornamelijk een zaak is van de reeds beter opgeleiden. De cijfers liegen niet: 1 op 7 hooggeschoolden nemen deel aan het volwassenenonderwijs tegenover 1 op 40 laaggeschoolden. Hierbij mogen twee zaken niet uit het oog verloren worden. Levenslang leren moet ook werkelijk levensbreed zijn. Er moet dus ook aandacht zijn voor vaardigheden die iemand toelaten een volwaardige rol te spelen in de samenleving, een werkelijkheid die tot nadere orde toch wat ruimer is dan (participeren aan) de arbeidsmarkt. Zo moet in de basiseducatie de aandacht blijvend uitgaan naar het aanreiken van leermogelijkheden op het vlak van elementair lezen, schrijven, rekenen en sociale vaardigheden. Zo moeten allochtone ouders het Nederlands kunnen verwerven dat in dagdagelijkse situaties bruikbaar is en dat hen in staat stelt iets nabij het schoolmilieu van hun kinderen op te volgen. De twee voorbeelden illustreren dat levenslang leren aandacht moet blijven opbrengen voor de laagstgeschoolden. Voor mensen (vaak autochtonen ook) die bepaalde basisvaardigheden ontberen en voor hen die zich in een vreemde culturele context moeten zien staande te houden. Het voorbeeld van ouders die Nederlands leren ten behoeve van de schoolcarrière van hun kinderen bewijst dat het onderwijs niet enkel de armoede kan bestendigen of reproduceren maar ook een hefboom kan zijn naar een betere toekomst zonder „overgeërfde” armoede.

Recht op Wonen

(w)arm wonen in brussel

Wonen is een basisrecht. In België wordt dit basisrecht ronduit stiefmoederlijk behandeld. Om een oude boutade te gebruiken: de aardappelmarkt wordt beter geregeld dan de huisvestingsmarkt. In 2003 is dat nog steeds zo en dat blijft een schande. Niet te verwonderen dat wonen een van de belangrijkste problemen is waarmee armen dagelijks af te rekenen krijgen.

Naar aanleiding van de Internationale Dag van het Verzet tegen Extreme Armoede, voerden op 17 oktober 2002 de organisaties De Schakel – erkend als vereniging waar armen het woord nemen (Wijkpartenariaat vzw) en Opbouwwerk Noordwijk (RisoBrussel vzw) op het Muntplein in Brussel de actie „(w)arm wonen in Brussel”. Met deze actie – gericht naar de Brusselse politieke verantwoorde-lijken, de media en het ruime publiek – wilden

beide organisaties aandacht vragen voor de prangende woonproblematiek in de hoofdstad, deze problematiek beter bekend en bespreekbaar maken vanuit de getuigenissen van de slachtoffers zelf en het formuleren van voorstellen om deze erbarmelijke toestanden te verbeteren. De actie bestond uit de voorstelling van een boek en een reuzengroot ganzenspel en kaderde binnen de actiecampagne „2 maand onder dak” van de Brusselse Bond voor het Recht op Wonen (BBROW).

Organisaties actief in het Brusselse welzijnsveld verzamelden meer dan honderd getuigenissen van personen die genoodzaakt zijn te leven in slechte woonsituaties. Deze getuigenissen werden – samen met een reeks voorstellen ter verbetering van de huisvesting in Brussel – gebundeld in een tweetalig boek „(w)arm wonen in Brussel / le logement (t)riche à Bruxelles”. De belangrijkste eisen van de getuigen zijn meer woningen die betaalbaar zijn en voldoen aan de minimumkwaliteitseisen, meer sociale woningen en een grotere toegankelijkheid van openbare woningen (in eigendom van stad of OCMW), een stijging van het leefloon of een bijkomende huurtoelage, meer middelen voor begeleiding bij het zoeken en behouden van een woning en tenslotte toegankelijker informatie over huisvesting door het oprichten of het verder uitbouwen van centrale informatiepunten.

Bedoeling van het ganzenspel „Op zoek naar een woning” is de deelnemers te confronteren met de moeilijkheden die mensen met een beperkt inkomen ondervinden bij hun zoektocht naar een geschikte en betaalbare woning. De hindernissen tijdens die zoektocht zijn verschillend naargelang het personage dat door de deelnemer wordt ingenomen: een vluchteling, een dakloze, een leefloongerechtigde of een pas afgestudeerde universitair. Aan het einde van de spel komt men tot de bittere vaststelling dat de huisvestingsmarkt in Brussel zeer discriminerend is ten aanzien van de zwakste groepen in de samenleving.

Ganzen spel

„Op zoek naar een woning”

Uitgedeeld naar aanleiding van de actie van De Schakel, RisoBrussel en de Brusselse Bond voor het Recht op Wonen (BBROW/RBDH) ter gelegenheid van de Internationale Dag van het Verzet tegen de Armoede van 17 oktober 2002. Dit ganzenspel wil u laten kennismaken met de moeilijkheden waarmee mensen met een beperkt inkomen worden geconfronteerd bij hun zoektocht naar een geschikte en betaalbare woning en bij hun verblijf in de woning.

Vragen van de mensen aan het beleid

- 1 Op de eerste plaats vragen we om meer woningen die betaalbaar zijn en die voldoen aan de minimum kwaliteitseisen. We wensen niet langer te leven in krotten vol vocht, gevaarlijke elektriciteitsvoorzieningen, weinig of geen priv sanitair, gaten in het dak, geen of slechtwerkende verwarming en bovendien daarvoor meer dan de helft van ons leefloon af te moeten staan. Om dit te verwezenlijken vragen we meer controle op de kwaliteit van de woningen en de invoering van huurprijsplafonds. (Voor praktische regelingen verwijzen we naar de tekst van de Brusselse Bond Recht op Wonen in bijlage)
- 2 Verder vragen we dringend om meer sociale woningen, waarvan de huurprijs beter aan onze inkomsten is aangepast. Bovendien zou de kwaliteit van deze woningen gecontroleerd moeten worden, want ook daar durven ze vanalles aan te bieden dat niet beantwoordt aan een minimumcomfort.
- 3 In de verschillende gemeenten van Brussel, zijn er een aantal grote „openbare eigenaars” zoals het OCMW en de gemeente zelf. Aan hen willen we vragen dat een deel van hun woningen aan ons voorbehouden wordt of op zijn minst toegankelijk gemaakt wordt.
- 4 De huisvestingsmarkt in Brussel is te duur voor ons, of onze minimuminkomens zijn veel te laag. Willen we op een menselijke manier in Brussel kunnen overleven dan is een stijging van het leefloon of een bijkomende huurtoelage noodzakelijk. Het is ook van belang dat deze leeflonen uitgekeerd worden aan de mensen die er nood aan hebben: thuislozen, jongeren, ... zonder dat dit maanden dient aan te slepen.
- 5 Verder vragen we meer begeleiding bij het zoeken naar een woning, maar ook bij het kunnen behouden van een woning. Verschillende kwetsbare groepen hebben zoveel problemen aan hun hoofd dat het zoeken naar een woning een erg zware opgave of zelfs een onmogelijke opdracht is. Ook het behouden van de woning vormt een probleem: het terug integreren in de maatschappij van thuislozen, het begrijpen van het huishoudelijk reglement van de sociale huisvestingsmaatschappijen, het respecteren van het huurcontract door beide partijen, ... het zijn slechts enkele voorbeelden waarbij het mis kan gaan en waarbij begeleiding wenselijk is.
- 6 Toegankelijke informatie. De meer kwetsbaren onder ons komen veelvuldig in contact met malafide eigenaars die de rechten van de huurders omzeilen. Eigenaars kunnen terecht bij het eigenaarssyndicaat, huurders zijn aangewezen op allerlei versnipperde sociale diensten, die niet altijd even gemakkelijk te vinden zijn. Verschillenden onder ons vragen daarom naar meer centrale informatiepunten of uitbouw van de bestaande waar men terecht kan voor aanvragen voor een sociale woning (sociale huisvestingsmaatschappijen en sociale verhuurkantoren) of zelfs voor heel het woningaanbod en voor informatie over de eigen rechten en plichten.
- 7 Tenslotte willen we er op aandringen dat bij het nemen van maatregelen en besluiten er meer aandacht moet gaan naar de situatie van de „zwaksten in onze samenleving”. Wanneer er meer met ons zou overlegd worden, zou de regelgeving vaak simpeler zijn, aangepaster aan onze situaties (wat bij de VHIT bv. niet het geval is) en tegemoet komen aan onze noden.

Uit de getuigenissen „(w)arm wonen in Brussel”

La chasse au Op zoek naar e

Na een ongelukkige echtscheiding ben je je huis en werk kwijtgeraakt en op straat terecht gekomen. Het OCMW van je gemeente stuurt je naar Brussel waar verschillende onthaalhuizen zijn. Je krijgt een reisbiljet en komt aan in het Centraal Station zonder een Euro op zak.

3 Vrienden

Vrienden heb je niet in Brussel, maar je kan wel aan de voorbijgangers vragen naar het OCMW: 1 beurt overslaan.

5 Vlan

Je vindt ergens een Vlan en begint erin te bladeren. Je zou wel een appartementje willen. Dat is toekomst-muziek. Je moet eerst naar een onthaalhuis, want je hebt geen inkomen: sla een beurt over.

7 Immobiliënkantoor

Een eerste blik op de affiches zegt genoeg, hier is niets voor jou te vinden. Verdorie wat zijn de huurprijzen hier hoog: sla een beurt over.

11 Nachtsiel

Je hebt geluk. Je kan er slaapgelegenheid krijgen. Je doet geen oog dicht: ga vlug verder.

16 Sociale huisvesting (je komt voorbij een woonblok van een openbare vastgoedmaatschappij).

Dit is momenteel geen oplossing. Je weet nog niet eens in welke gemeente je zult wonen, bovendien heb je allerlei officiële bewijzen nodig: sla een beurt over.

19 OCMW

Geen opdrachten, maar wel een plaats waar je altijd terug naartoe kan gestuurd worden.

21 Woningen van stad

Een woning van de stad ? misschien ! maar zeker nu niet. Je hebt momenteel geen adres, geen inkomen en kan geen bewijs van goed gedrag en zeden voorleggen: ga terug naar 11.

23 Telefoongesprek met privé-eigenaar

Maar landloper, wat kom jij hier doen. Zoek eerst werk, kom dan eens keer terug: ga terug naar vakje 11.

25 Onthaalhuis

Je bent eindelijk toegekomen in het onthaalhuis. Het is echter al na 19 uur, voor je intake zal je morgen terug moeten komen. Deze nacht kan je terecht in een nachtsiel. Ga terug naar 11.

29 Sociale huisvesting

Je hebt nog geen adres. Jammer maar voor inschrijving heb je een gezinssamenstelling nodig en die krijg je niet zolang je geen adres hebt: 1 beurt overslaan.

31 Sociaal Verhuurkantoor

Nog nooit van gehoord. Dit zal toch niets voor mij zijn. Ik heb nog steeds geen inkomen: ga terug naar 24.

33 Privé-woning 1 (degelijke woning)

Je droomde vroeger altijd van een huis met een tuintje ervoor. Het zal waarschijnlijk bij een droom blijven: droom maar lekker tot iemand 6 gooit!

38 Privé-woning 2 (Krot)

Verdorie ik zal wat vinden om in te wonen. Alles is beter dan op straat. Al is het een krot. Maar nu moet je eerst nog wat in het onthaal tehuis blijven. Je moet eerst een inkomen hebben. Je hebt nog steeds geen recht op bestaansminimum. Je bent in beroep gegaan tegen de beslissing van het OCMW: ga terug naar 19.

41 Onderhandelingen

Je kan een kamer in zeer slechte staat huren voor 200 euro van een vriend. Hij verhuurt onder. De huur moet je aan je vriend betalen. Alles is beter dan op straat verder te leven: gooi nog eens.

44 Waarborg

Je kan geen waarborg krijgen van het OCMW. Het OCMW-comité komt pas over 3 weken samen om te beslissen (en dan is de woning al verhuurd): wacht tot iemand je voorbij steekt.

48 Huurcontract

Je hebt geen mogelijkheden om een huurcontract af te sluiten. Een eigenaar van een gemeubelde kamer wil je wel mondeling verhuren op weekbasis voor 80 € per week, ga vlug verder.

49 Huurwaarborgfonds van het Brusselse Woningfonds

Jammer, zonder enig inkomen kunnen we je ook geen geld voorschieten !: wacht tot iemand 1 gooit.

53 Verhuis-, Installatie- en Huurtoelage (VIHT)

Jammer, aan daklozen wordt geen VIHT gegeven en trouwens je kamer beantwoordt niet aan de oppervlakte-criteria: sla een beurt over.

55 Installatie

Je hebt geen geld om je te installeren. Vrienden vertellen je dat je recht hebt op een installatie premie. Ze hebben dat in een boekje gelezen van minister Van de Lanotte. Ze kennen echter niet de juiste wetgeving: wacht tot iemand passeert.

57 Verhuis

Een ding staat vast. Je hebt enkel twee grote zakken te verhuizen. Je hebt geen verhuswagen nodig. Wat een besparing: 1 plaats vooruit.

60 Staat van de woning

De kamer die je van je vriend onderhuurt voor 200 Euro is in orde. Maar het feit dat je met 10 anderen badkamer, toilet en keuken moet delen zorgt wel voor spanningen, ga verder.

62 Ervaringen met de eigenaar

De eigenaar vraagt je opeens om iedere maand 20 Euro bij te betalen voor het waterverbruik. Er zijn geen aparte watermeters, er wordt volgens de eigenaar teveel water verbruikt en dus moet iedereen bijbetalen, ga verder.

63 Slot ?

Wat je vreesde is gebeurd. Het pand waar je gaat wonen, wordt onbewoonbaar verklaard en je krijgt 1 week om je spullen bijeen te pakken: ga terug naar 5!

Je bent 29 jaar en hebt door omstandigheden geen diploma. Je zoekt werk, maar er is geen aangepaste job te vinden. Je sukkel met je gezondheid. Je hebt astma en kan daarom niet ingaan op alle werkaanbiedingen, waardoor je geschorst werd van de werkloosheidsuitkering. Daardoor sta je maanden achter met je huur. Je weet dat je moet uitzien naar een andere woonst. Je gaat hier toch buiten vliegen. Je kan dit je vrouw en drie kinderen niet aan doen. Je hoopt dat het OCMW, dat je nu het leefloon uitbetaalt (voor een gezin met 3 kinderen: 1.207 €) je helpt.

3 Vrienden

Je geraakt aan de praat met vrienden en je vertelt hen dat je dringend moet verhuizen. Ze kennen niets betaalbaar en verwijzen je naar het OCMW, ga verder.

5 Vlan

De Vlan in de bus, misschien staat er daar wel iets in? Je stelt vast dat er slechts één appartement met 3 slaapkamers betaalbaar is, ga verder.

7 Immobiliënkantoor

Je passeert een immokantoor. Zodra je zegt dat je een leefloon ontvangt, wordt je de deur gewezen. Hier is niets voor jou. Je hoort nog net voor je de deur dicht doet, dat ze je uitlachen: even bekomen van de emoties, wacht een beurt.

11 Nachtasieel

Dat wil je vrouw en kinderen niet aandoen. Als gezin moet je daar tussen allemaal onbekenden slapen: sla een beurt over.

16 Sociale huisvesting (je komt voorbij een woonblok van een openbare vastgoedmaatschappij) - Sociale huisvesting?

Even nagaan hoe je hiervoor in aanmerking kan komen. Ze verwijzen je door naar het hoofdbureau: ga verder naar 28.

19 OCMW

Geen opdrachten, maar wel een plaats waar je altijd terug naartoe kan gestuurd worden.

21 Woningen van stad

De Stad heeft een lijst met beschikbare woningen voor jou ter beschikking. De huurprijs is hoog maar eventueel nog doenbaar. Maar wanneer je vraagt of je het appartement kan bezoeken, wordt je duidelijk gemaakt dat de Stad niet aan jou wil verhuren. Je inkomen moet immers minstens 3 keer de huur bedragen (en jouw kindergeld wordt niet eens meegerekend): sla een beurt over.

23 Telefoongesprek met privé-eigenaar

Je hangt van het OCMW af, sorry ik verhuur niet aan OCMW-klanten: sla een beurt over.

25 Onthaalhuis

Men vraagt jullie wie je gestuurd heeft. Het OCMW? Eens zien of zij voor de kosten gaan instaan. Het blijkt niet zo simpel te zijn. Heel deze rompslomp neemt heel wat tijd in beslag, maar jullie mogen er uiteindelijk een maand blijven: sla 2 beurten over.

29 Sociale huisvesting

Je dient de aanvraagpapieren in te vullen en tal van documenten voor te leggen: 2 plaatsen terug

31 Sociaal Verhuurkantoor

Je verstaat er niets van. Je hebt er recht op, maar het kan nog een eindje duren voor je in orde bent met alle papieren. En dan moet je natuurlijk het geluk hebben dat er nog iets vrij komt: sla een beurt over.

33 Privé-woning 1 (degelijke woning)

Je hangt van het OCMW af. Sorry hoor, had dit aan de telefoon gezegd, maar deze woning is alvast niet voor jou: wacht tot iemand 6 gooit.

38 Privé-woning 2 (Krot)

Hier woon ik niet in. Er moet toch nog iets beters te vinden zijn: terug naar 19.

41 Onderhandelingen

Van je OCMW mag je maximum 1/3 van je inkomen aan huisvesting besteden en je kindergeld komt daarvoor niet voor in aanmerking. Daardoor moet je genoegen nemen met een té kleine woning met slechts 2 slaapkamers, in slechte staat, voor 400€, ga vlug verder.

44 Waarborg

Het OCMW wil je wel een waarborgbrief geven maar de eigenaar wil dit niet: ga terug naar onderhandelingen, vakje 41.

48 Huurcontract

Je moet terug naar het OCMW. Zij moeten akkoord gaan met het huis. Je sociaal assistente zal moeten onderhandelen met de eigenaar. Als dat maar niet voor problemen zorgt: ga 3 sprongen achteruit.

49 Huurwaarborgfonds van het Brusselse Woningfonds

Jammer, indien je afhangt van een OCMW dan moet je bij hen terecht voor betaling van de huurwaarborg: ga terug naar 19.

53 Verhuis-, Installatie- en Huurtoelage (VIHT)

Sorry, ook jouw woning beantwoordt niet aan de criteria. Je kinderen moeten ieder een aparte slaapkamer hebben: sla een beurt over.

55 Installatie

Eindelijk onder de pannen in een op het eerste zicht redelijke woning. Nu nog de verhuis regelen en hopelijk kunnen we hier een tijdje blijven.

57 Verhuis

Er moet een aanvraag gedaan worden aan de Klusjesdienst van het OCMW voor de verhuis. Je moet 8€ per uur betalen: sla een beurt over

60 staat van de woning

Je oudste zoon wordt ziek. Het huis is veel te vochtig en de verwarming functioneert slecht. Jij hebt ook steeds meer last van je astma: beurt overslaan.

62 Ervaringen met de eigenaar

Je stuurt een aangetekende brief naar de eigenaar om het vochtprobleem in je woning op te lossen en de verwarming te herstellen. Na twee weken heb je ook hierop geen enkele reactie gekregen. Naar de vrederechter gaan, zie je echt niet zitten: 1 beurt overslaan.

63 Slot ?

De situatie is onhoudbaar geworden: je oudste zoon is echt ziek, de dokterskosten stijgen, je hebt erge last van je astma. Je zal terug moeten verhuizen: ga terug naar 5.

Een paar maand geleden ben je in België toegekomen. Je was je land ontvlucht omdat er daar geen toekomst voor jou was. Je dacht in België je droom waar te maken. Maar je aanvraag wordt afgewezen met het beruchte formulier „bijlage 26 bis“. Je ging in dringend beroep bij het Commissariaat-Generaal voor de Vluchtelingen en de Staatslozen (CGVS). Het is echter niet duidelijk hoelang deze situatie zal duren. Alle dagen kan het Commissariaat-Generaal uitspraak doen en indien die negatief is, zal je het land moeten verlaten. Je kan steun krijgen van het OCMW maar dan heb je een adres nodig. In afwachting van een uitspraak beslis je om je in Brussel te vestigen en er een woning te zoeken.

3 Vrienden

Via landgenoten hoor je dat er een appartement te huur staat in Schaarbeek. Het telefoonnummer hebben ze niet, dus je zal moeten langsaan: 1 plaats terug.

5 Vlan

Bij de krantenkiosk valt je oog op de Vlan. Vol goede moed koop je hem. Je probeert hem te ontcijferen, maar dat lukt je niet. Je gaat op zoek naar iemand die je kan helpen. Het duurt lang eer je iemand gevonden hebt die je wil helpen: wacht tot je 5 gooit.

7 Immobiliënkantoor

Op je zoektocht passeer je langs een immobiliënkantoor, waar je binnenstapt in de hoop dat ze je misschien kunnen helpen. Je begrijpt hen niet, zij jou ook niet, maar aan hun houding zie je dat ze je liever kwijt dan rijk zijn: sla een beurt over.

11 Nachtsiel

Vannacht kan je bij landgenoten slapen: gooi nog eens.

16 Sociale huisvesting (je komt voorbij een woonblok van een openbare vastgoedmaatschappij)

Sociale huisvesting? Kan iemand me uitleggen wat dit juist is? Morgen terug maar even langs de sociale dienst voor uitleg: 1 beurt wachten.

19 OCMW

Geen opdrachten, maar wel een plaats waar je altijd terug naartoe kan gestuurd worden.

21 Woningen van stad

Bij de verhuurdienst van de Stad-Brussel krijg je een lijst met beschikbare woningen. De huurprijs is niet echt goedkoop, maar eventueel nog doenbaar. Maar wanneer je vraagt of je het appartement kan bezoeken, wordt je duidelijk gemaakt dat de Stad niet aan jou wil verhuren. Je inkomen moet immers minstens 3 keer de huur bedragen: sla een beurt over.

23 Telefoongesprek met privé-eigenaar

Omdat je zenuwachtig bent, krijg je het niet goed uitgelegd. De telefoon wordt neergelegd: 1 beurt overslaan.

25 Onthaalhuis

Je bent op zoek naar permanente huisvesting. Daarvoor kan je niet terecht bij een onthaalhuis: ga terug naar 5.

29 Sociale huisvesting

Je hebt asiel aangevraagd? Het is geweigerd? Bijlage 26 Bis?... Jammer, maar dan mag ik je niet inschrijven: sla 1 beurt over.

31 Sociaal Verhuurkantoor

De woning is mooi onderhouden, maar je hoort niet tot de prioriteitsdoelgroepen en de wachtlijst is lang: wacht een beurt.

33. Privé-woning 1 (degelijke woning)

Je bent vluchteling. Hoe lang blijf je hier nog? Dat weet je niet. Sorry, maar dat risico loop ik niet. Niet elke maand deze rompslomp: ga terug naar 5.

38 Privé-woning 2 (Krot)

Het is hier wel erg vochtig, maar ja ik kan niet blijven zoeken en nog langer wachten eer ik iets vind. Hoe regelen we de huur ? Ga verder.

41 Onderhandelingen

Je stelt vast dat er veel vocht is. Je komt overeen bij het sluiten van het contract dat het probleem binnen de kortste keren zal verholpen worden, ga vlug verder.

44 Waarborg

Het OCMW wil je wel een waarborgbrief geven maar de eigenaar wil dit niet: ga terug naar onderhandelingen, vakje 41.

48 Huurcontract Je hebt hulp nodig, want je kan het contract niet lezen dat je meekreeg. Je moet absoluut weten wat je tekent: sla een beurt over.

49 Huurwaarborgfonds van het Brusselse Woningfonds

Jammer, je woning voldoet niet aan de kwaliteitscriteria. We kunnen je niet helpen: ga terug naar 19.

53 Verhuis-, Installatie- en Huurtoelage (VIHT)

Je woning beantwoordt niet aan de kwaliteitsvereisten. En trouwens, vluchtelingen met bijlage 26 bis hebben geen recht op de VIHT: sla een beurt over.

55 Installatie

De vochtplekken en de electriciteit moeten aangepakt worden. Je gaat op zoek naar iemand die je goedkoop kan helpen: sla een beurt over.

57 Verhuis

Je moet op zoek gaan naar middelen om goedkoop te verhuizen: 1 beurt overslaan.

60 Staat van de woning

Je merkt pas nu dat jouw appartement geen brievenbus of bel heeft. Hierdoor heb je al twee keer belangrijke brieven van de Dienst Vreemdelingenzaken niet gekregen: 4 plaatsen terug.

62 Ervaringen met de eigenaar

Je eigenaar verplicht je om bij hem te komen werken voor 5 Euro per dag. Indien je weigert, dreigt hij je op straat te zetten: 3 plaatsen terug.

63 Slot ?

Je verneemt dat je geen asiel krijgt. Je moet terug naar je land: officieel is het spel voor jou gedaan.

Na Leuven wou je andere steden leren kennen. Brussel trok je aan. Vorige week heb je vernomen dat je over veertien dagen aan de slag kan bij een firma. Het is dan ook hoog tijd om op zoek te gaan naar een woning. Van je toekomstige werkgever vernam je dat je kan rekenen op 1.250€ per maand. Hiervan kan je max. 450€ aan huur besteden.

3 Vrienden

Via vrienden hoor je dat enkele vrienden gaan verhuizen omdat ze een woning gekocht hebben. Misschien kan je hun appartement huren. Even de juiste gegevens noteren en je kan een afspraak maken: 1 plaats vooruit.

5 Vlan

Bij de krantenkiosk valt je oog op de Vlan. Vol goede moed koop je hem. Thuis ga je vol enthousiasme op zoek naar een advertentie die je aanstaat. Je schrikt wel van de huurprijzen. Voor 450€ vind je slechts 3 advertenties die je aanstaan: 1 plaats vooruit.

7 Immobiliënkantoor

Je komt voorbij een immobiliënkantoor. Binnen hoor je dat ze niet dadelijk een aanbod voor je hebben, maar in de Vlan zal je wel iets vinden: ga terug naar 5.

11 Nachtasiel

Vanavond kan je elders wel terecht: gooi nog eens

16 Sociale huisvesting (je komt voorbij een woonblok van een openbare vastgoedmaatschappij)

Sociale huisvesting: waarom niet. Even het telefoonnummer opzoeken in het telefoonboek: ga verder naar 28.

19 OCMW

Geen opdrachten, maar wel een plaats waar je altijd terug naartoe kan gestuurd worden.

21 Woningen van stad

Het aanbod van de stad lijkt veelbelovend. Mooie appartementen voor een redelijke prijs. Je duidt de interessantste aan, ga gewoon verder.

23 Telefoongesprek met privé-eigenaar

Je hebt een behoorlijk inkomen? Je bent vanavond nog welkom: ga verder naar 30.

25 Onthaalhuis

Onthaalhuis? Wat is dat ? Hier moet je zeker niet zijn. Ga vlug verder: Gooi nog maar eens.

29 Sociale huisvesting

De wachtlijsten zijn te lang. Maar het OCMW of de Stad Brussel hebben misschien nog een woning voor jou in petto: ga terug naar 20.

31 Sociaal Verhuurkantoor

De wachtlijsten zijn lang, met jouw inkomen kan je beter terecht in de privé, ga gewoon verder.

33 Privé-woning 1 (degelijke woning)

De woning valt erg mee en is niet té duur: 450€ voor één slaapkamer: ga naar 39.

38 Privé-woning 2 (Krot)

Wat is dit voor iets. Hier trek ik niet in. Maar wacht, ik had nog een ander nummer op zak. Vlug even bellen. Hoe durven ze zoiets te verhuren: ga terug naar 22.

41 Onderhandelingen

De woning staat je aan. Nu enkel je loonfiches laten zien en je kan je contract ondertekenen: ga verder naar 48.

44 Waarborg

Je ouders willen de waarborg wel voorschieten.

48 Huurcontract

Geen enkel probleem, je inkomen voldoet. Nu enkel de waarborg nog: 3 maand cash.

49 Huurwaarborgfonds van het Brusselse Woningfonds

Je woning voldoet aan de kwaliteitscriteria, je inkomen ook. Nu formulieren invullen: 1 beurt wachten.

53 Verhuis-, Installatie- en Huurtoelage (VIHT)

Je woning beantwoordt wel aan de kwaliteitsvereisten en je inkomen is niet te hoog. Maar omdat je voordien bij je ouders woonde, heb je nu geen recht op een VIHT: sla een beurt over.

55 Installatie

Nog even behangen en schilderen in afwachting van de verhuis.

57 Verhuis

Je huurt een bestelwagen. Je maakt een afspraak voor in het weekend en begint met je dozen in te pakken.

60 Staat van de woning

Pas nu stel je vast dat kranen lekken en dat de geiser slecht functioneert. Je eigenaar belooft wel om dit te herstellen, maar je wacht hierop nu al 2 weken: beurt overslaan.

62 Ervaringen met de eigenaar

Je stuurt een aangetekende brief naar de eigenaar om herstelling van kranen en geiser te vragen. Hij telefoneert je en belooft morgen langs te komen.

63 Slot ?

Je eigenaar is na lang aandringen toch een aantal herstellingen komen uitvoeren. Proficiat: je hebt nu een degelijke woning.

X lodements en Woning

2 MOIS POUR UN TOIT
2 MAAND ONDERDAK
4-10 → 4-12

ACTIONS POUR PLUS DE DROIT AU LOGEMENT
ACTIES VOOR MEER RECHT OP WONEN

Ganzenspel

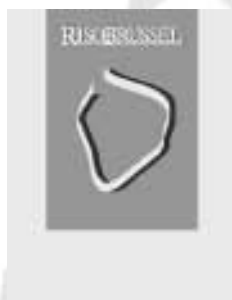
„Op zoek naar een woning”

Het reuzengroot ganzenspel „Op zoek naar een woning” aangemaakt door RisoBrussel vzw en Wijkpartenariaat vzw (in samenwerking met de Brusselse Bond Recht op Wonen) naar aanleiding van de actie „(w)arm wonen in brussel” op 17 oktober 2002 (internationale dag van het verzet tegen de armoede) is als educatief spelmateriaal te huur bij RisoBrussel.

Contactpersoon:
Katleen Vanlerberghe
RisoBrussel vzw,
Antwerpsesteenweg 295
1000 Brussel
tel.: (02) 203 34 24
fax: (02) 203 50 64
e-mail: info@risobrussel.be

Voowaarden

1. Het ganzenspel bevat 64 gekleurde tegels (60cm op 60cm), een reuzen-grote dobbelsteen (in mousse), de spelregels (een Nederlandstalige en Franstalige versie, een kleine tafelversie van het ganzenspel en een exemplaar van het boek „(w)arm wonen in brussel”. De huurder draagt verantwoordelijkheid voor het volledig en onbeschadigd terugbrengen van deze inhoud.
2. De huurprijs bedraagt 25€ (gratis voor leden BBROW). De waarborg bedraagt 100€ (te betalen bij het afhalen). De waarborg wordt volledig ingetrokken indien het ganzenspel onvolledig of beschadigd wordt terugbezorgd.
3. De maximale huurperiode bedraagt 1 week. Voor een langere periode zal de huurprijs worden opgetrokken met 5€ per dag.
4. Het ganzenspel kan tijdens de kantooruren (09.00 - 17.00) worden afgehaald bij RisoBrussel. Gezien de omvang van het spel raden we aan dit met eigen vervoer (auto) te doen. Ook is het aangewezen met twee personen te zijn.

RBDH

RASSEMBLEMENT BRUXELLOIS POUR LE DROIT À L'HABITAT
BRUSSELSSE BOND VOOR HET RECHT OP WONEN

BBRoW

Deze actie kon rekenen op een grote opkomst. Zo'n 500 mensen zakten op 17 oktober naar het Muntplein af. Het boek werd er persoonlijk overhandigd aan de verschillende politici en verschillende aanwezigen namen deel aan het ganzenspel. Ook de media besteedde ruim aandacht aan de actie (TV, radio en dagbladen). De actie miste haar effect

niet. Ruim een maand later verklaarde de Brusselse Gewestregering in de beleidsverklaring van 2003 dat huisvesting een nieuwe prioriteit werd, wat zich tevens vertaalde in de begroting. De middelen voor huisvesting werden voor 2003 opgetrokken met maar liefst 15%.

4 december: De grote betoging voor het Recht op Wonen.

Ondanks het koude weer en de kans op plaatselijke buien, stroomden er op woensdag 4 december toch liefst 1.500 mensen samen op de Nieuwe Graanmarkt om te betogen voor meer recht op wonen. De oproep van de Brusselse Bond voor het Recht op Wonen werd gehoord. Met spandoeken, slogans, foto's trokken de betogers door het stadscentrum en probeerden de aandacht te vestigen op een steeds schrijnender wordend probleem in het Brusselse Gewest: het gebrek aan kwaliteitsvolle en betaalbare woningen. De eis voor meer sociale woningen, een halt aan de steeds maar stijgende huurprijzen en bestrijding van de leegstand behoren tot de belangrijkste eisen. Die eisen werden in de vorm van een petitie die

was ondertekend door 3.000 personen overhandigd in de Lombardstraat aan de voorzitter van het Brusselse Parlement, Magda De Galan.

Een honderdtal meters verder, op het Oude Graanmarkt, was het de beurt aan de Brusselse Staatssecretaris van Huisvesting, de Heer Alain Hutchinson om de betogers toe te spreken. De betoging werd afgesloten voor het station van Kapellekerk, waar muziek, een reuzengroot ganzenbordspel „Op zoek naar een Woning” en warme soep de verkleumde betogers stonden op te wachten om deze bijzondere betoging te beëindigen. Bijzonder, omdat het de eerste keer was, dat er in Brussel zoveel volk kwam opdagen voor „meer recht op wonen”!

Uit: Twee maand onderdak: Campagne voor het recht op Wonen, Art. 23, driemaandelijks dossier BBRow, nr. 8, okt.-nov.-Dec. 2002

Wie nog een exemplaar wil van het boek kan terecht bij De Schakel:

- Wendy Braeken, De Schakel (Wijkpartenariaat vzw), Dupontstraat 27, 1030 Brussel, tel: (02) 219 00 64, fax (02) 223 50 97, e-mail wijkpartenariaatvzw@belgacom.net / gratis

Het reuzengroot ganzenspel is als educatief spelmateriaal te huur bij RisoBrussel:

- Katleen Vanlerberghe – RisoBrussel vzw, Antwerpsesteenweg 295, 1000 Brussel, tel (02) 203 34 24, fax (02) 203 50 64, e-mail risobrussel@skynet.be, Huurprijs : 25 € (gratis voor leden BBRow) Waarborg : 100 €

Een „normale” tafel-versie van het ganzenspel is speciaal toegevoegd aan dit tijdschrift. Zo kunt u met vier personen zelf de zoektocht ondernemen naar een woning in Brussel.

Foto: Michel Demol

In de herfstzon op het Muntplein gezellig een ganzenspel spelen.

Uitgevoerd werk in 2002

Grasduinen in het Riso-jaarverslag

Een nieuw meerjarenplan in de steigers.

Hieronder publiceren we enkele uittreksels uit het jaarverslag 2002 van RisoBrussel. Telkens wordt kort de stand van zaken van de projectwerking in de verschillende opbouwwerkgebieden geschetst. We doen dit via de omweg van het meerjarenplan.

Voor de interne organisatieontwikkeling van RisoBrussel was de opmaak van het meerjarenplan 2003-2008 ongetwijfeld het belangrijkste gegeven van afgelopen jaar. Deze opmaak was andermaal een zoektocht naar de essentie van de (Brusselse) stedelijkheid vandaag en naar de bijdrage die RisoBrussel aan de opbouw van de stad kan leveren. Er werd daaromtrent ons inziens een kwalitatief hoogstaand debat gevoerd. Voor reacties en commentaren op onze ontwerp teksten verwijzen we naar een aantal bijdragen in *Opbouwwerk Brussel* nr. 75. In het editoriaal van dat nummer werden ook nog eens de belangrijkste uitdagingen voor het opbouwwerk samengevat.

Ondertussen is dat meerjarenplan zelf reeds gepubliceerd (*Opbouwwerk Brussel* nr. 76). Men vindt er de 3 strategische doelstellingen voor de komende zes jaar in terug. Deze kapstokken vormen een klaar en krachtig programma dat weliswaar concrete invulling behoeft maar in staat is te mobiliseren én rust te brengen door het kader dat het creëert. Willen we iets doen aan maatschappelijke ongelijkheid en dualisering, dan moeten we ons op de eerste plaats en meer dan dat in een recent verleden gebeurd is, richten op het Wonen in deze stad. Ten tweede: stedelijkheid is diversiteit, is constante vermenging van leefstijlen, is vreemdheid, enz. ... Als dat gegeven problemen oplevert, dan laten die zich zeker niet oplossen in uniformisering, conformering en (de dictatuur van) een ééndimensionaal normen- en waardepatroon. Wij kiezen voor empowerment van de zwakste groepen en wensen tegelijk bruggen te leggen tussen diverse culturen en leefwerelden op basis van een minimaal gemeen-

schappelijk programma in kwesties van waarden en overtuigingen. Deze standaarden laten zich in projecten vertalen!

Tenslotte kiezen we via het versterken van participatiestructuren voor een verdieping van de lokale (representatie-) democratie.

Zoals gezegd werd bij de afbakening van de programmalijnen voor het nieuwe meerjarenplan 2003-2008 bewust een keuze gemaakt voor huisvesting of het wonen in enge zin. Uit de evaluatie van het voorbije meerjarenplan 1997-2002 was gebleken dat dit thema wat naar de achtergrond was geschoven en projecten zich eerder hadden geconcentreerd op de woonomgeving of het wonen in ruimere zin, namelijk de aanpak van de openbare ruimte in de wijk. Eind 2002 zijn er in verschillende opbouwwerkgebieden in die zin dan ook projectvoorbereidingen gestart (zie overzicht opbouwwerkprojecten 2002). De verschillende opbouwwerkers die rond huisvesting bezig zijn, hebben zich ook samengezet in een werkgroep. Ervaringsuitwisseling en visie-ontwikkeling zijn hierbij de inzet. Ook op stafniveau werd de nodige tijd vrijgemaakt om zich in dit nieuwe thema in te werken (eerder technische materie in tegenstelling tot de overige themata). Dit betekent ondermeer dat RisoBrussel haar mandaat in de Algemene Vergadering en de Raad van Beheer van de Brusselse Bond voor het Recht op Wonen opnieuw opneemt.

Een eerste en niet onbelangrijk startschot van onze vernieuwde aandacht voor de huisvestingsproblematiek was de actie „(w)arm wonen in Brussel”. Deze actie vond plaats op 17 oktober (internationale dag van het verzet tegen de extreme armoede) en was een gezamenlijk initiatief van RisoBrussel en het Wijkpartenariaat (De Schakel, vereniging waar armen het woord nemen). Met deze actie – gericht naar de Brusselse politieke verantwoordelijken, de media en het ruime publiek – wilden beide organisaties aandacht vragen voor de prangende woonproblematiek in de hoofdstad, deze problematiek beter bekend en bespreekbaar maken

vanuit de getuigenissen van de slachtoffers zelf en het formuleren van voorstellen om deze erbarmelijke toestanden te verbeteren. De actie bestond uit de voorstelling van een boek met getuigenissen van mensen die dagelijks worden geconfronteerd met slechte woonsituaties en een reuzengroot ganzenspel dat de deelnemers confronteert met de moeilijkheden die mensen met een beperkt inkomen ondervinden bij hun zoektocht naar een geschikte en betaalbare woning. Deze actie vond plaats op het Muntplein en kon rekenen op zo'n 500 aanwezigen. Het boek werd er persoonlijk overhandigd aan de verschillende politici. Ook de media besteedden ruim aandacht aan de actie (zie pers-overzicht). De actie miste haar effect niet. Ruim een maand later verklaarde de Brusselse Gewestregering in de beleidsverklaring van 2003 dat huisvesting een nieuwe prioriteit werd, wat zich tevens vertaalde in de begroting. De middelen voor huisvesting werden voor 2003 opgetrokken met maar liefst 15%.

Projectwerking

De Noordwijk herdacht. Plannen met bewoners.

Het werkjaar 2002 markeert een cesuur in de werking van het opbouwwerkgebied Noordwijk: de (her-)oriëntatie in functie van het vernieuwde meerjarenplan, een volledig vernieuwde equipe vanaf het najaar en enkele gebeurtenissen die stof leverden voor een bezinning op de toekomst.

Tekenend was in september 2001 reeds geweest de afgelasting van het wijkfeest door de initiatiefnemer, de Stad Brussel. Deze afgelasting werd rechtstreeks gelinkt aan de gebeurtenissen in de VS maar was niet naar de zin van bewoners en verenigingen in de Noordwijk. Dit was een nieuwe deuk in het vertrouwen in de samenwerking tussen overheden en wijkorganisaties rond het wijkcontract (nadat de subsidies voor de Nord Gazet reeds waren opgezegd). Komt daarbij dat de fase van realisatie van het wijkcontract (polyvalente zaal, heraanleg van straten) achterligt op het schema. De aanvankelijk hooggespannen verwachtingen slaan om in teleurstelling en scepticisme. De aanslepende procedures, de weinige concrete resultaten en politiek getouwtrek maken het voor de twee bewonersorganisaties

lastig om er de dynamiek in te houden. Ook al omdat de vertegenwoordigers van deze comités nog steeds in het kader van het wijkcontract, geconfronteerd werden met het niet al te nauw toepassen van de spelregels voor overleg in de Plaatselijke Commissie voor geïntegreerde Ontwikkeling (PCGO). Het democratisch functioneren van dat adviesorgaan werd een punt van bekommernis.

Zoals gezegd kwam de Nord Gazet door het dichtdraaien van de subsidiekraan in ademnood. Het vertrek van de verantwoordelijke opbouwwerker en de rol van de kernredactie gaven stof voor de evaluatie van dit communicatie-instrument, zonder evenwel de zinvolheid ervan fundamenteel ter discussie te stellen.

De „kommer en kwel” in verband met het wijkcontract mag echter een aantal spraakmakende realisaties niet doen vergeten.

Het computeratelier krijgt vlees en bloed. Er waren een drie-tal belangrijke acties. De onbehoorlijke opvang van vluchtelingen in de dienst Vreemdelingenzaken (in de Harmoniewijk) werd aan de kaak gesteld en positief vertaald naar een nieuw project „asielzoekers en vluchtelingenonthaal Noordwijk”. Tijdens een campagne rond de overlast van het doorgaand verkeer in de Noordwijk werden automobilisten op een sleutelhanger

Foto: David van Vooren In de Arbeidstraat werkt men aan een leefbare stad.

Een feërieëk bezoek tijdens het buurtfeest in de Anneessenswijk.

Foto's: Michel Demol

getrakteerd. Het Riso „armoedeteam” vervulde als mede-initiatiefnemer een trekkersrol in de huisvestingsactie naar aanleiding van de internationale dag van de armoede (17/10).

Er werden tenslotte belangrijke stappen voorwaarts gedaan inzake netwerkontwikkeling in de Noordwijk. Het Nederlandstalige aanbod aan welzijnsorganisaties zat meerdere keren rond tafel vanuit de noodzaak om een gezamenlijke kijk op de wijkontwikkeling te verwerven en om de taken op mekaar af te stemmen. Concrete acties als wijkfeest en bloemenmarkt zijn testcases voor het mobiliseren van het samenwerkingspotentieel.

Anneessens kijk maar om!

Van oudsher zit het opbouwwerk ingebed in de werking van de Buurtwinkel die nu een drietal jaar ingeplant is in de Anneessenswijk. De tijd dat de Buurtwinkel werk moest maken van een voor bewoners en organisaties herkenbare plaats in de wijk ligt stilaan achter de rug. Men is zowel aanspreekpunt geworden als motor voor acties met het oog op het bevorderen van de leefbaarheid in de wijk. Ook is er in de Buurtwinkel veel aan gelegen de netwerkvorming tussen de wijkorganisaties in een hogere versnelling te brengen. Met het oog op een nieuwe vestigingsplaats ging de opbouwwerker op verkenning naar de mogelijkheden van de gebouwen waar de Beursschouwburg een tijdelijk onderkomen heeft gevonden (BsBbis). Er wordt actief gepolst bij andere partners in functie van een gezamenlijk onderkomen in deze gebouwen.

Voorop in de aandacht van het opbouwwerk blijft de ondersteuning van de werking van het wijkcomité in de behandeling van concrete dossiers. Men is er in geslaagd een brug te leggen met het stadsbestuur door de oprichting van een wijkdelegatie of Afvaardiging die maandelijks overlegt met het kabinet van de burgemeester rond knelpunten en wenselijkheden. Daartoe wordt een werkplaats opgemaakt: een sociaal plan met tewerkstelling en degelijk wonen als lange termijn perspectief, voor de korte termijn het realiseren van duidelijk zichtbaar initiatief zodat de wijkbewoners zich kunnen optrekken aan concrete verwezenlijkingen.

De ervaring tot nu toe is dat het stadsbestuur vlug en overwegend positief reageert op de voorstellen. Deze Afvaardiging heeft zich overigens van steun bij de bevolking verzekerd door het overhandigen van een petitie aan de burgemeester voor een betere omkadering van jongeren, preventieve politieaanwezigheid, huisvesting, Het streefdoel van 1.000 handtekeningen werd bereikt. Niettemin blijft actie nodig om in sommige dossiers de druk op de ketel te houden. In het kader van de verkeersveiligheid kwam er op de Lemonierlaan een extra zebra-pad, evenwel niet voordat een „action painting” op het belang daarvan had gewezen. Een andere actie was deze tegen een stadskader in de Maagdenstraat waar het gevaar bestond dat een overigens noodzakelijke en gewenste renovatie zou leiden tot huisjesmelkerij. Onder druk van een persconferen-

tie werden verbouwingsplannen negatief geadviseerd. Ook het verder ontwikkelen van een wijk-dynamiek stond centraal. In dit perspectief situeren zich het wijkfeest (Brussels Gekleurd), de organisatie van een bloemenmarkt / klimplantenactie en niet te vergeten een herneming van de tentoonstelling „Anneessens beweegt”.

Sociale wijkontwikkeling in de Chicagowijk

Het opbouwwerk in de Begijnhof- en Chicagowijk was ook in 2002 actief op 3 pistes.

Het deelproject sociale begeleiding van de huurders van de wooncomplexen Houthulstbos en Timmerwerfkaai spitste zich voornamelijk toe op de problematiek van de afrekening van de kosten en lasten in het gerenoveerde complex Houthulstbos. Timmerwerfkaai wordt momenteel gerenoveerd en de huurders zijn tijdelijk herhuisvest. De huurders die in 1998 de gerenoveerde panden van het Houthulstboscomplex betrokken, werden niet zelden geconfronteerd met verdubbelde huurprijzen. Daarbovenop heeft zich het (financieel) probleem van de huurlasten geënt. Deze zijn in sommige dossiers buiten proportie gestegen terwijl tegelijk de berekening weinig transparant is. Het opbouwwerk bemiddelt bij klachten (wat aanleiding geeft tot herberekening) en dringt aan op doorzichtige berekeningswijzen maar denkt tegelijk aan sensibilisatie om buitensporig energiegebruik in te dijken.

Sinds 1998 neemt het opbouwwerk de algemene coördinatie van het netwerk „Pantserstroepensquare” waar. Aan dat netwerk dat sinds 2002 opereert onder een gemeenschappelijk charter participeren een 15-tal wijkorganisatie die vooral begaan zijn met het opzetten van ontmoetings-, culturele en feestactiviteiten in het kader van de leefbaarheid van de wijk. Scharniermoment is telkens het wijkfeest in het voorjaar. Het opbouwwerk gaf tevens extra ondersteuning aan het Belgo-Romeens cultureel huis Arthis in functie van de zigeunerpopulatie in de Begijnhofwijk en opname in het netwerk.

In het kader van een conventie met het Brusselse Instituut voor Milieubeheer organiseert het opbouwwerk de bewonersparticipatie bij de heraanleg

van de Hooikaai. Na een onderbreking van 1 jaar (2001) wegens onenigheid tussen de BIM en de Stad Brussel werd in januari 2002 de draad terug opgenomen. Het ontwerp voor de heraanleg bracht verdeeldheid aan het licht in de verlangens en verwachtingen van de omwonenden. Toen bleek dat een groep het plan verwierp, over een alternatief beschikte en ook nog tot heel wat lobbywerk in staat was, heeft het opbouwwerk er zorg voor gedragen dat ook de wensen van minder mondige bewoners nog te horen vielen. Aandacht ging vooral uit naar migrantenvrouwen uit de wijk. Tijdens de periode van openbaar onderzoek werden alle partijen geïnformeerd in functie van de overlegcommissie van oktober waarop het ontwerp voorwaardelijk werd goedgekeurd. Of de BIM onder deze voorwaarden (aanpassingen) het project alsnog wil realiseren is op dit moment nog onduidelijk. Of hoe de verwachtingen van de wijkbewoners nog maar eens op de proef worden gesteld.

Opbouwwerk in Molenbeek

Het opbouwwerk maakt binnen het Buurtwerk Molenbeek-centrum/Buurthuis Bonnevie deel uit van een ruimer programma voor sociale wijkontwikkeling. Dit globale programma bestaat uit volgende onderdelen: de lokale verankering van de werking, het betrekken van bewoners bij stedenbouwkundige veranderingen, het verbeteren van het huisvestingsbestand in de buurt, positieve beeldvorming in en over de buurt en het interne beheer en bestuur. Het opbouwwerk nam in 2002 binnen deze programmasporen verschillende deeltaken op. Een overzicht.

In 2002 mocht Buurthuis Bonnevie 25 kaarsjes uitblazen. Dankzij de uitbouw van een degelijke basiswerking is het buurthuis in Molenbeek-centrum inderdaad een gevestigde waarde geworden. Het opbouwwerk draagt haar steentje daartoe bij door het opvolgen van het renovatiedossier van het buurthuis, de coördinatie in handen te nemen van de tweemaandelijks buurtkrant en het organiseren van open algemene vergaderingen waarin door bewoners aangebrachte wijk-thema's een centrale plaats krijgen. Intern is het buurthuis de afgelopen 25 jaar ook fel gegroeid (momenteel 14 medewerkers). Dit behoeft een andere organisatievorm. Een interne herstructurering dringt zich

op. In het kader van het kwaliteitsdecreet besloot het opbouwwerk zich van deze taak te kwijten.

De twee wijkcontracten (Chrystal-Zwarte Vijver 2000-2004 en Bronsgieterij-Pierron 2001-2005) vormen de rode draad doorheen het programma-spoor bewonersbetrokkenheid bij stedenbouwkundige veranderingen. De opdracht die het opbouwwerk hierbij vervult is het aanmaken en verspreiden van infofolders voor de bewoners binnen de perimeter, het houden van extra permanenties waar bewoners hun grieven of voorstellen kwijt kunnen en het opvolgen van de plaatselijke commissies voor geïntegreerde ontwikkeling (PCGO's). Het opbouwwerk vormt tevens voor bewoners steeds een luisterend oor als er zich problemen voordoen van buurthinder. Waar mogelijk wordt er samen gezocht naar oplossingen. Zo werd er het afgelopen jaar met bewoners uit de Piersstraat een overleg gestart met de politie om samen de kleine criminaliteit aan te pakken. Ook over de netheid in bepaalde straten lopen er vaak klachten binnen. Samen met de netheidsploeg van de gemeente werden er in 2002 drie straten grondig onder handen genomen.

Gezien huisvesting in het nieuwe meerjarenplan 2003-2008 ook binnen het opbouwwerk opnieuw

een prominentere plaats heeft gekregen, is er het afgelopen jaar gestart met een vrouwengroep rond renoveren (ervaringsuitwisseling tussen vrouwen die met renovatie van hun huis bezig zijn). Bedoeling is dat deze groep op langere termijn vanuit hun eigen ervaringen ook beleidsvoorstellen formuleren.

Rond positieve beeldvorming stond er opnieuw een buurtfeest op het programma. Ook de videofilm rond 25 jaar speelplein Bonnevie (vervaardigd door jongeren uit de buurt) kaderde binnen dit perspectief, evenals de buurtmaaltijden voor KBC-medewerkers. Het idee hierachter is zowel bewoners als bezoekers/gebruikers van de buurt een meer genuanceerd beeld te geven van oud-Molenbeek.

Veeartsenij in beweging

Het afgelopen jaar bleef het opbouwwerk in Kuregem vooral toegespitst op acties in het kader van de leefbaarheidsproblematiek in de Veeartsenijbuurt en dit door middel van een groep „denkers” en een groep „doeners”. De denkers zijn actieve sleutelfiguren die zich hebben verenigd in een bewonerscomité. Deze groep bekommert zich vooral om het detecteren van lokale problemen en deze bij de gemeentelijke overheid kenbaar te maken. Zo is er de eindeloos durende heraanleg van de Herzieningslaan. Het bewonerscomité ving bot bij het mee bepalen van los- en laadzones, maar mocht dan wel uitstippelen waar er banken en vuilnisbakken komen. Ook rond mobiliteit steekt het bewonerscomité de nek uit. In het kader van de Week van de Vervoering werden verschillende acties gevoerd (verkeerstelling, zone 30) waarvan de resultaten werden overhandigd aan de gemeente in de hoop dat er rekening mee wordt gehouden bij de opstelling van een mobiliteitsplan. Een afvaardiging van deze groep volgt ook het wijkcontract op door te zetelen in de plaatselijke commissie voor geïntegreerde ontwikkeling (PCGO). Het wijkcontract Grondels - Herziening (1999-2003) kende door de politieke meerderheidswissel na de gemeenteraadsverkiezingen in 2000 een moeizame start, maar ook de nieuwe coalitie slaagt er niet in het tij te doen keren. Een globaal plan omtrent het wijkcontract ontbreekt. De PCGO's komen amper samen zodat niemand echt zicht heeft op het verloop. De openbare werken zijn alvast gestart, maar zonder duidelijke planning. Ook termijnen

Opening van de tentoonstelling: „Kuregem Herzien”.

Foto: Michel Demol

worden niet altijd gerespecteerd. Van de beloofde huisvesting en het vooropgestelde buurthuis is nog niks in huis gekomen. Bewoners zijn ongeduldig en geloven er niet meer in. Het opbouwwerk blijft hen motiveren en tracht de lokale overheid te wijzen op haar verantwoordelijkheid.

De „doeners” participeren eerder op praktisch vlak. Met enkele bewoners werden er afspraken gemaakt omtrent het beheer en onderhoud van de twee buurttuinen. Andere bewoners namen dan weer deel aan het ceramiekatelier (gevelversiering) of verfraaiden hun gevel door klimplanten aan te brengen. Het idee hierachter is niet enkel het opsmukken van de straat, maar ook ontmoetingskansen te creëren tussen bewoners onderling. Deze laatste doelstelling was ondermeer ook het opzet van de tentoonstelling „Kuregem Herzien” (foto - video - kunst), een tentoonstelling die tevens een positieve kijk op het vaak verguisde Kuregem moest teweeg brengen.

VideoPeople – het videoproject met jongeren – realiseerde het afgelopen jaar enkele filmpjes en experimenteerde tevens met de mogelijkheden van het web. In aanloop naar het nieuwe meerjarenplan werd besloten dit project vanaf 2003 af te ronden. Het oorspronkelijke idee achter het project (een audio-visuele buurtkrant realiseren) strookt niet langer met de visie van de jongeren in Video People, die video en internet eerder als een zinvolle vrijetijdsbesteding beschouwen. Een dergelijk project hoort dan ook eerder thuis bij het jeugdwerk in plaats van het opbouwwerk. Bedoeling is het project over te dragen aan een meer geschikte organisatie uit de buurt.

In het nieuwe meerjarenplan 2003 - 2008 werd bewust gekozen voor de invalshoek huisvesting. In het najaar 2002 werd alvast gestart met een projectvoorbereiding in die zin.

Sociale Cohesie - Peterbos

Het opbouwwerk in Peterbos kadert binnen het project „Sociale Cohesie” – gestart in 2000 en gesubsidieerd door de Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij – met de bedoeling het samenleven in sociale huisvestingscomplexen te verbeteren.

Het huidige project kreeg vorm na een grondig buurtonderzoek en bestaat uit drie deelaspecten, namelijk het ondersteunen van 2 bewonersgroepen (vaders Peterbos en vrouwen Peterbos) en het bevorderen van netwerkvorming tussen de lokale actoren.

Met de vaders is het de bedoeling opnieuw een dialoog op gang te brengen tussen vaders en jongeren in de wijk en in een volgende stap jongeren te wijzen op hun verantwoordelijkheid (naar het voorbeeld van de Amsterdamse Buurtvaders). Zo werden er afgelopen jaar gezamenlijk debatten georganiseerd waarop jong en oud van gedachten wisselden over het Moslim-zijn in een Westerse context, met aandacht voor thema's als wederzijds respect, normen en waarden. Op de maandelijkse bijeenkomst met de vadergroep werden actuele probleemsituaties besproken en geanalyseerd en naar oplossingen gezocht. Zo werd er reeds door de vaders met succes geïntervenieerd bij dergelijke situaties, bv. rondhangende jongeren bij blok 8.

Met de groep vrouwen wordt er vooral gewerkt rond leefbaarheids- en samenlevings-problemen in de wijk. Het afgelopen jaar werd blok 2 en 8 aangepakt. Samen met de bewoners werden problemen gedefinieerd en samen met de directie van de huisvestingsmaatschappij naar oplossingen gezocht. Daaronder hoorde ook het streven naar een vlottere communicatie met de huisvestingsmaatschappij. Een resultaat daarvan is dat sinds september 2002 maandelijks een overleg plaatsvindt tussen het opbouwwerk en de sociale en technische dienst van Assam.

Een derde deelaspect is het op gang trekken van samenwerking tussen de verschillende organisaties (netwerkvorming). Het „Netwerk Peterbos” komt vier keer per jaar samen en tracht gezamenlijke initiatieven op touw te zetten. Een mooi voorbeeld daarvan was het wijkfeest van 2 juni 2002, wat voor de eerste keer een geslaagde samenwerking betekende. De bedoeling op lange termijn van dergelijke netwerkbijeenkomsten is dat er solide samenwerkingsverbanden tussen lokale partners ontstaan en dat er een constructieve en gemeenschappelijke visie op wijkontwikkeling tot stand komt.

Jongerenwerking Peterbos

Jongerenwerking Peterbos is momenteel voor een periode van 2 jaar (2002 - 2003) als WMKJ minimaal erkend binnen de laagste categorie (categorie III). Dit betekent maximum 2 voltijdse animatoren en maximum 4 deelwerkingen (beperkte subsidiëring). Bedoeling is verder door te groeien tot een maximale erkenning (categorie I) – maximum 4 voltijdse animatoren, 1 centrumverantwoordelijke en maximum 6 deelwerkingen (volledige subsidiëring) – zodat de huidige medewerkers binnen de

nepstatuten (Gesco en Sociale Maribel) in deze structuur kunnen worden ingepast. De coördinatie van een dergelijke werking is bijna een full-time job op zich. Tot vorig werkjaar werd deze opdracht voor 2/5-tijds vervuld binnen de staftijd van RisoBrussel. Deze tijdsinvestering bleek onvoldoende in functie van het toch wel omvangrijke takenpakket. Ook werd met het bekomen van de erkenning als WMKJ vanuit RisoBrussel besloten de werking langzaam te verzelfstandigen. Daarom werd ervoor geopteerd een extern coördinator aan te trekken. Omdat er binnen de erkenning als WMKJ - categorie III geen subsidiëring wordt voorzien voor een centrumverantwoordelijke, heeft RisoBrussel haar sociale maribel-middelen hiertoe aangewend en dit in afwachting van een erkenning binnen categorie I, waarbinnen een centrumverantwoordelijke wordt betaald (2004). Eenmaal een volwaardige erkenning bekomen, is het de bedoeling deze werking te verzelfstandigen in een eigen vzw-structuur.

Ondanks al deze organisatorische en financiële kopzorgen mag het afgelopen werkjaar zondermeer succesvol worden genoemd. De 6 deelwerkingen kenden hun normaal verloop. Tijdens het schooljaar was er op woensdagnamiddag een Nederlandstalige kinderwerking (6-12 jaar) en een Franstalige kinderwerking A (10 -12 jaar) en B (10-12 jaar), op donderdag-avond en zaterdagmiddag een tienerwerking (13-15 jaar), op vrijdagavond en zaterdagmiddag een meisjeswerking (13+) en op woensdagnamiddag een jongerenwerking (16+). Ook

Officiële openingen, toespraken en prominenten horen samen.

Foto: Jeroen Croux

Foto: Michel Demol

De nieuwe lokalen bieden heelwat mogelijkheden.

tijdens de vakantieperiodes gingen er quasi dagelijks activiteiten door voor de verschillende doelgroepen en naar goede gewoonte kon iedere groep rekenen op een eigen kamp, dit jaar meer projectmatig aangepakt (rode draad doorheen gans de jaarwerking). De zaalvoetbalploeg Peterbos United trad in competitieverband aan met volgende ploegen: een minimiemen- (10 - 12 jaar) , kadetten- (13 - 15 jaar) en een A-ploeg (18 - 25 jaar).

Naar een leefbare Brabantwijk

Het opbouwwerk in de Brabantwijk maakt deel uit van het netwerk Limiet Limite. Dit netwerk werkt met een aantal sleutelfiguren aan de verbetering van de leefbaarheid in de Brabantwijk. Zij werkt samen met bewoners, handelaars, scholen, buurtorganisaties, studenten, bedrijven en gemeente. Het opbouwwerk is in deze constructie het aanspreekpunt en sleutelfiguur voor buurtbewoners en buurtorganisaties.

In deze hoedanigheid stond het opbouwwerk in voor de coördinatie van het wijkfeest (mei 2003) en zorgde het voor de verbinding tussen studenten van de Sint Lukas kunsthumaniora en de wijkbewoners in het kader van het project „visualisatie van de identiteit van de Brabantwijk” (tijdens de terreinverkenning door de studenten en gedurende de volksraadpleging). Het opbouwwerk stimuleerde de deelname van niet georganiseerde groepen (jongeren) aan het gebruik en beheer van de polyvalente zaal 58. Het opbouwwerk volgt de wijkcontracten Brabant Groen- en Aarschot-, Vooruitgangstraat op.

Het hoofddaccent van de werking lag in 2002 evenwel op het project Brabant-Groen leeft! Een gids voor de Brabantwijk. Hierbij gaat het er om een 10-tal buurtjongeren tussen 10 en 15 jaar de identiteit van de wijk te leren ontdekken en daaraan expressie te geven door de opmaak van een wijkgids (een soort Trotter) en een opleiding om in de Brabantwijk te gidsen.

Dit project moest deze jongeren de kans geven zich over hun wijk uit te drukken en hun visie op de toekomst te verwoorden en te verbeelden. De introductie verliep via vorming, bezoeken aan culturele instellingen en organisaties van werkateliers.

Een opsomming:

- Verkenning van de wijk via sessies over geschiedenis en rondleidingen.
- Bezoeken aan culturele organisaties zoals theaters en bidplaatsen.
- In de ateliers werd gewerkt rond fotografie, interview-techniek, video-opname-initiatie.
- Atelier mondigheid (debatteren rond het leven in de wijk).

Een tentoonstelling „*work in progress*” in het gemeentehuis van Schaarbeek (mei 2003) gaf de mogelijkheid het tot dan gepresteerde werk aan de buitenwereld te tonen. Momenteel wordt gewerkt aan de publicatie van een wijkgids. Of ook jongeren daadwerkelijk als gids in de Brabantwijk kunnen functioneren valt nog te bezien. Op dat onderdeel van de programmatie werd een gevoelige verzwakking van de motivatie geconstateerd.

Alain Storme
Katleen Vanlerberghe

Wantrouwen, democratie

en het onbehagen van de sociologie.

België herbergt een erg wantrouwig volkje, zo blijkt uit onderzoek. Het is het land van de bange blanke man die zich bedreigd weet door de vreemdeling en die, zeker in Vlaanderen, in toenemende mate zekerheid zoekt in de armen van extreem-rechts. Op het fenomeen dat in zo'n rijke regio zoveel ongenoegen voorkomt werd de term verzuring geplakt. Deze verzuring is ooit door cartoonist ZAK in De Morgen treffend geïllustreerd: tussen twee villa's met elk twee garages wordt een exemplaar neergepoot met maar één garage, wat aan de eigenaars van een aanpalende villa zo ongeveer de commentaar ontlokt dat het met de wijk nu wel erg bergaf gaat.

Heel wat wetenschappelijke en populaire verklaringen proberen dat ongenoegen en dat wantrouwen te duiden. Eén daarvan, nogal ingeburgerd bij de pers en onder politici, verwijst naar een aantal ophefmakende schandalen die in de jaren negentig België op haar grondvesten deden daveren en die het vertrouwen in de instellingen deden afkalven. Een andere verklaring argumenteert dat perioden van economische tegenspoed en materiële deprivatie mensen onzeker maken en het wantrouwen in de hand werken. In dezelfde lijn maar meer specifiek fungeert de stelling dat aan instellingen die slecht presteren het vertrouwen wordt onttrokken. Nog een andere populaire verklaring stelt dat de overheid onmogelijk aan alle verwachtingen kan voldoen wat tot frustraties leidt.

Er circuleren ook opvattingen rond de impact of de reikwijdte van het toegenomen wantrouwen op de samenleving. Sommigen beweren dat het met de wantrouwige burger wel meevalt omdat wantrouwige burgers kritische burgers zijn en die zijn goed voor de democratie. De invloed van het wantrouwen op de democratie wordt ook vanuit een andere hoek belicht: zo wordt nogal eens gesteld dat Vlaams Blokstemmers proteststemmers zijn die daarmee geen bewuste keuze zouden uitdrukken.

Onlangs is van de hand van VUB-sociologen Mark Elchardus en Wendy Smits een boek verschenen

over de anatomie en de oorzaken van het (maatschappelijk) wantrouwen*. In dat boek gaan deze auteurs diametraal in tegen opvattingen die het maatschappelijk wantrouwen positief duiden dan wel minimaliseren waar het zijn impact op de democratie betreft. Ook polemiseren ze tegen de hierboven opgesomde wetenschappelijke en populaire verklaringen voor het maatschappelijk wantrouwen.

Uit enquête-gegevens over het vertrouwen van de Belg in zijn instellingen blijkt namelijk dat vooral vertegenwoordigende instellingen op weinig vertrouwen kunnen rekenen, gewantrouwd worden.

* Het gaat om wantrouwen in instellingen. Niet om wantrouwen tussen personen.

Dergelijke instellingen, zoals de kerk, vakbonden, parlement, regering en politieke partijen vragen de burger een mandaat om plaatsvervangend hun zorgen, belangen en wensen te behartigen. Daaruit putten ze gezag en invloed. Het gaat daarbij om instellingen die cruciaal zijn voor het functioneren van een democratische rechtsstaat. Deze instellingen gaan uit van de erkenning van tegenstellingen en deelbelangen in een samenleving en zijn er precies op gericht de conflicten die daaraan inherent zijn op een niet gewelddadige, niet autoritaire manier te beheersen. In dat perspectief zijn politieke vertegenwoordigende instellingen extra kwetsbaar. Dit gebrek aan vertrouwen in vertegenwoordigende instellingen contrasteert met het relatief grote vertrouwen dat nog gesteld wordt in instellingen die zich boven de melée verheffen en steunen op professioneel, wetenschappelijk en, in het geval van de koning, op dynastiek gezag. Het feit dat de vertrouwenscrisis maatschappelijke instellingen treft op een manier waaruit vooral een gang naar ontegensprekelijk gezag blijkt mag elke democraat, aldus de auteurs, best zorgen baren. Temeer daar de wantrouwige burgers niet die kritische, actieve leden van de gemeenschap blijken te zijn, waarvan gezegd wordt dat hun acties heilzaam zijn voor de democratie. Bij de wantrouwige burger gaat het veeleer om de verzuurde, chagrijnige burger die geïsoleerd leeft en weinig maatschappelijk participeert en wiens profiel, zoals we verder zullen zien, haarfijn in kaart kan worden gebracht.

We brengen dit boek hieronder uitgebreid onder de aandacht omdat ook opbouwwerkers hun voordeel kunnen doen met het consistente verklaringsmodel dat de auteurs na jarenlange studie hebben geconstrueerd. Hun beschouwingen over maatschappelijk wantrouwen en de gevolgen voor de democratie zijn het overdenken waard. Immers, ook opbouwwerkers worden met de verzuring geconfronteerd, en dat niet alleen in volkswijken. Brede lagen van de bevolking zeggen meer dan vroeger ongezoeten hun mening over vreemdelingen en beleiden hun ongeloof in de politiek. Soms moeten opbouwwerkers opboksen tegen een mainstream wiens waarden en normen haaks staan op deze waar het opbouwwerk voor staat. Dat bewonersgroepen en wijkcomités nog grotendeels bestaan uit geëngageerde bewoners die vanuit de problemen blijven

opkomen voor leefbare wijken in een geest van rechtvaardigheid en democratie, mag de ogen niet doen sluiten voor deze realiteit. Het komt er dus ook op aan enkele lessen voor het opbouwwerk uit het boek van Elchardus en Smits te puren.

Een model voor maatschappelijk wantrouwen

Maatschappelijk onbehagen en de nieuwe breuklijn

In *Anatomie en oorzaken van het wantrouwen* presenteren Elchardus en Smits een model voor de verklaring van het maatschappelijk wantrouwen dat hen naar eigen zeggen voldoening schenkt. Hiervoor worden ter zake aangevoerde opvattingen die reeds een zekere plausibiliteit verwierven in kaart gebracht en op grond van resultaten van diverse surveys opnieuw getoetst.

Of nu gefrustreerde verwachtingen, een falende economie, ervaren socio-economische achterstelling danwel opvattingen, waarden en normen die niet direct wortelen in een sociaal-economische problematiek aangevoerd worden als bron van maatschappelijk onbehagen, zeker is dat in de literatuur dit onbehagen beschouwd wordt als voornaamste bron van wantrouwen. Dit onbehagen kenmerkt zich door negatieve toekomstverwachtingen en onveiligheidsgevoelens, twee elementen die dermate met mekaar samenhangen dat ze als gemeenschappelijke noemer voor het onbehagen kunnen gelden. In het gepresenteerde model blijkt uit toetsing het onbehagen inderdaad de belangrijkste leverancier van wantrouwen te zijn.

Er is echter een belangrijk bijkomend gegeven. Vooraleer de relatie tussen onbehagen en wantrouwen te onderzoeken stellen de auteurs zich bijkomend de vraag of het misschien niet mogelijk is dat dit onbehagen zich ideologisch en politiek heeft vertaald, zodat niet het onbehagen op zich maar de politieke opstelling die het begeleidt tot wantrouwen leidt. Indien zulks blijkt, moet de Weberiaanse opvatting dat rationele (economische) motieven het wantrouwen voedt minstens aangevuld worden met minder rationele motieven die teruggaan op opvattingen, waarden en houdingen (Durkheim). Reeds in 1973 opperde Habermas het

vermoeden dat verschillen inzake waarden en opvattingen tussen (groepen) burgers enerzijds en een maatschappelijke elite anderzijds leidt tot een verlies van vertrouwen vanwege de eersten in de instellingen die door die elite worden gerepresenteerd. Een politieke ideologie die ressentimenten ten gevolge van waardenconflicten belichaamt zou dan het wantrouwen bevorderen. Wanneer men, zoals Elchardus deed op basis van een aantal scherpe conflicten in de recente Belgische geschiedenis (rond migratie, veiligheid, corruptie) de posities analyseert die mensen innemen in die conflicten, dan zijn er een viertal houdingen die een grote voorspellende kracht bezitten t.a.v. de ingenomen positie. Het gaat om utilitair individualisme (mensen handelen slechts uit eigenbelang), om ethnocentrisme (negatieve houding tegenover vreemdelingen), om autoritarisme (zucht naar sterk leiderschap) en om anti-politiek (negatieve houding tegenover de vertegenwoordigende democratie). Deze houdingen zijn zeer sterk met mekaar vervlochten en ze vertegenwoordigen de rechtse positie op wat Elchardus heeft genoemd de sociaal-culturele of nieuwe breuklijn (naar analogie met de oude socio-economische breuklijn die draaide rond het klassenconflict. In België bestaat ook nog zoiets als de communautaire breuklijn – ast). Een rechtse positie op de nieuwe breuklijn en maatschappelijk onbehagen hangen zeer nauw met mekaar samen. Anders gezegd: er zijn omzeggens geen mensen die zich behaaglijk voelen en een dergelijke positie innemen. Dat betekent ook dat het niet mogelijk is het respectievelijke aandeel van beide elementen in het tot stand komen van maatschappelijk wantrouwen te traceren. Ze worden als één cluster beschouwd. Vandaar volgende omschrijving voor de verklaring van maatschappelijk wantrouwen: Het maatschappelijk wantrouwen kan in grote mate worden beschouwd als het gevolg van een maatschappelijk onbehagen dat zich heeft vertaald in een mens- en maatschappijbeeld dat botst met de heersende (democratische) waarden.

Socio-economische verklaringen.

Vooruitlopend moeten we stellen dat Elchardus en Smits culturele verklaringen voor onbehagen en wantrouwen hoger inschatten dan economische verklaringen. Bron van onbehagen zijn niet rationele overwegingen bvb. ten gevolge van slecht

presteren van instellingen, maar eerder waarden, houdingen en meningen. Zij sluiten hiermee aan op een discussie die teruggaat op de peetvaders van de sociologie. Enerzijds was er Weber die stelde dat in de moderne samenleving waarden en normen zijn teruggedrongen naar het privé domein. Grote instellingen – bij uitstek kapitalistische bedrijven – legitimeren zichzelf op grond van hun prestaties. Als de rekken goed gevuld zijn, zijn de mensen tevreden, wordt vertrouwen gecreëerd. Daartegenover staat Durkheim die sterk de nadruk legt op opvoeding en cultuur. Samenleven en vertrouwen zijn slechts mogelijk via gedeelde waarden, houdingen en opvattingen. In de voetsporen van Durkheim zullen Elchardus en Smits enkele populaire opvattingen van pers en politiek counteren. Deze opvattingen, aldus de auteurs, laten niet toe te verklaren hoe het komt dat in het op één na rijkste land van Europa, tegelijk het grootste maatschappelijk wantrouwen heerst.

Theorieën die onbehagen en wantrouwen beschouwen als rationele antwoorden op bijvoorbeeld slechte economische condities of ontevredenheid en gefrustreerde verwachtingen blijken inzake verklaringskracht de empirische toets niet te doorstaan. Variabelen als gezinsinkomen, armoede en werkloosheid hebben geen invloed op het onbehagen of het vertrouwen. Dit is zeer opmerkelijk vermits het in politieke en persmiddens zeer populair is om het wantrouwen aan deprivatie ten gevolge van een economisch mindere conjunctuur te koppelen. Daartegenover staat de eenvoudige vaststelling die de bevindingen bevestigt dat de Vlamingen het nooit beter gehad hebben als nu, terwijl tegelijkertijd het onbehagen en het wantrouwen nooit groter geweest is en conjuncturele inzinkingen het wantrouwen niet aanzwengelen.

Een zo mogelijk nog grotere populariteit geniet de opvatting dat onbehagen en wantrouwen het gevolg is van ontevredenheid en gefrustreerde verwachtingen. Een bijzonder populaire theorie die ook nog handig meegenomen is in tijden van deregulering en terugtrekkende overheid is de zgn. overloadtheorie. Er wordt teveel van de overheid verwacht of teveel op te veel vlakken. Wanneer de verwachtingen niet ingelost worden gaat dat wegen op het vertrouwen en worden overheden als schuldigen aangewezen voor alles wat fout loopt.

Dat laatste klopt met de feiten en is erg actueel. Men herinnere zich de recente overstromingen en de Gentse burgemeester die tijdens een bezoek aan de rampwijken van de bewoners de volle laag krijgt. De auteurs gaan de juistheid van deze hypothese na door het verband na te gaan tussen tevredenheid met het dagelijks leven en het vertrouwen in instellingen. Er is een klein verband tussen tevredenheid en vertrouwen maar te gerig om het succes van de overloadtheorie te wettigen. Er is geen rechtstreeks verband tussen tevredenheid en onbehagen. De vraag blijft voorlopig open als er ontevredenheid is, waaraan ze werkelijk te wijten is.

Ook statusverlies of de dreiging daarvan wordt in de Weberiaans geïnspireerde theorieën aangebracht als verklaring voor onbehagen. In deze kennis-maatschappij kunnen we laaggeschooldheid als een collectief proces van statusverlies beschouwen. Laaggeschooldheid blijkt inderdaad significant te correleren met onbehagen, met een rechtse positie op de nieuwe breuklijn en dus onrechtstreeks met vertrouwen. Er is echter geen rechtstreeks verband met vertrouwen. Als blijkt dat hooggevoelden meer vertrouwen hebben in instellingen, dan heeft dat minder te maken met de invloed van het onderwijsproces zelf dan wel met het wantrouwen van de laaggevoelden. De stelling dat meer scholing het wantrouwen aanscherpt door kritische burgers af te leveren gaat dus niet op (cfr. Supra).

Culturele verklaringen

Hiermee zijn we aanbeland bij culturele verklaringsmodellen voor onbehagen en wantrouwen. Vooraleer de rol van levensbeschouwing en maatschappelijke betrokkenheid of participatie op onbehagen en wantrouwen te omschrijven moeten we nog even stilstaan bij een tot op heden minder onder de aandacht gebrachte factor: de leeftijd. Er is een manifest verband tussen leeftijd en onbehagen. Oudere mensen voelen zich onveilig en lopen niet hoog op met de toekomst. Anderzijds hebben ze meer vertrouwen in de instellingen. Dit vertrouwen kan teruggaan op een culturele factor, namelijk de invloed van levensbeschouwing. Met name het ontologisch collectivisme kunnen we beschouwen als de tegenpool van het utilitair individualisme. Het geluk van de andere als voor-

waarde voor het eigen geluk en belangeloze inzet zijn de centrale waarden van deze levenshouding. Ouderen zouden, onder invloed van het christelijk personalisme nog vaker deze levenshouding aanleven, wat een milderende invloed uitoefent op hun wantrouwen. Geloof en met name de christelijke variatie heeft een grote positieve invloed op vertrouwen, zowel rechtstreeks als onrechtstreeks via een gotere persoonlijke tevredenheid als via het ontologisch collectivisme. Een en ander doen Elchardus en Smits besluiten dat geloofsafval (begrepen als ontkerkelijking, onverschilligheid en de opgang van individualistische geloofsovertuigingen) naast maatschappelijk onbehagen als een van de belangrijkste oorzaken van de vertrouwenscrisis moet beschouwd worden. Omgekeerd draagt levensbeschouwelijk engagement sterk bij tot maatschappelijk vertrouwen. Dit ligt uiteindelijk in de lijn van de uiteindelijke betekenis die de auteurs aan het begrip vertrouwen verlenen. Vertrouwen is geen reactie op een gedrag of een voorval, eerder een engagement om zich aan iets of iemand over te geven of in iets of iemand te geloven zonder dat het bewijs geleverd is dat dit lonend is.

Ook sociale participatie of engagement in verenigingen en andere organisaties draagt substantieel bij tot maatschappelijk vertrouwen, hetzij rechtstreeks, hetzij door invloed uit te oefenen op de houdingen die deel uitmaken van de nieuwe breuklijn, hetzij door waarden aan te hangen die thuis horen in het ontologisch collectivisme.

Tenslotte hebben de auteurs ook de rol onderzocht van de massamedia in het tot stand komen van het maatschappelijk wantrouwen, inzonderheid de rol van de televisie. In de context van het vertrouwen in de politieke instellingen wordt gewezen op de allerverheersende impact van de media op het politieke bedrijf: partijen en hun programma's verdwijnen achter de politieke persoonlijkheden en het is in het zien van deze persoonlijkheden dat het vertrouwen staat of valt; verder wordt in de media het politieke bedrijf tot een spektakelstuk herleid, met aandacht voor het sensationele, op aanbreng van journalisten die de agenda willen bepalen zonder een eigen duidelijke lijn. (BV-politici zijn producten van het mediabedrijf in plaats van het politieke bedrijf).

De media zijn echter ook belangrijke bron van waarden en houdingen. Intens televisiekijken zou waarden en houdingen uniformiseren en door het overaanbod van geweld en angstopwekkende berichtgeving onbehagen en wantrouwen bevorderen. Als het zo is dat de specifieke boodschap vooral van invloed is (en niet de intensiteit van de omgang van het medium op zich), dan kan men er niet van uitgaan dat alle media over de zelfde kam te scheren zijn. Er blijkt een grote samenhang te bestaan tussen media die een zelfde stijl en vergelijkbare inhoudelijke kijk en boodschap verkondigen. De tweedeling populaire en kritische / kwaliteitsmedia is hier relevant. Wie in het mediapayschap populaire kranten frekwenteert, beweegt zich met vrij grote voorspelbaarheid ook op het terrein van populaire televisie en weekbladen. De mediavorkeur wordt sterk bepaald door de scholingsgraad. Veel televisie kijken heeft slechts weinig invloed op het vertrouwen. Daarentegen is er een zeer sterk verband tussen een voorkeur voor populaire media en maatschappelijk onbehagen. De auteurs stellen dus als hypothese dat de opkomst van de massamedia en vooral de commercialisering van de televisie mee bepalend is geweest voor de daling van het maatschappelijk vertrouwen.

Samenvatting en historisch perspectief

Uit dit overzicht blijkt dat culturele factoren meer dan socio-economische van invloed blijken te zijn op het vertrouwen. Een andere conclusie is dat, in tegenstelling tot een bepaalde voorstelling in pers en politiek, vertrouwen slechts weinig beïnvloed wordt door het al dan niet presteren van instellingen (voortbouwend op de Weberiaanse grondstelling). Het zou wel eens kunnen dat de perceptie van gebrekkig presteren geen oorzaak is van wantrouwen dan wel het gevolg van wantrouwen door bijvoorbeeld een negatieve beeldvorming. Dat hangt samen met de definitie van vertrouwen als een engagement, eerder dan als een reactie op gedragingen van anderen. Vertrouwen maakt samen handelen mogelijk, precies in een situatie die op onzekerheid drijft. Een derde conclusie houdt opnieuw verband met een mogelijke verwarring van oorzaak en gevolg. Het betreft de vraag of wantrouwen gevoed wordt door „dramatische” gebeurtenissen waarin dan de oorzaken van dat wantrouwen gezocht wordt, danwel of deze

gebeurtenissen precies dermate gedramatiseerd en in scène gezet worden als voorstellingen van een dieper liggend wantrouwen. Het is duidelijk dat de auteurs opteren voor algemeen structurele verklaringen dan voor verklaringen, gebaseerd op evenementen. Hun verklaring voor het wantrouwen schenkt voldoening omdat het model toelaat effecten van spectaculaire gebeurtenissen (wantrouwen) „volkomen te begrijpen”.

Laten we tenslotte eens kijken hoe de verklaringen van het maatschappelijk wantrouwen in historisch perspectief worden geplaatst. Hoe dus de opgang van de wantrouwige samenleving valt te verklaren, hoe Vlaanderen kon uitgroeien tot het meest wantrouwige land in Europa.

Het model verwijst naar leeftijd en laaggeschooldheid en populaire media als bron van onbehagen en rechtstreeks of onrechtstreeks van maatschappelijk wantrouwen; naar precaire verwachtingen en onzekerheid als kerninhouden van het onbehagen; naar geloofsafval en secularisering (individualisme). Het model sluit hiermee aan op een aantal belangrijke naoorlogse ontwikkelingen: de vergrijzing van de samenleving, de opkomst van de (commerciële) televisie, ontkerkelijking en individualisering, de opkomst van de kennismaatschappij en de crisis van de verzorgingsstaat (en afbrokkende sociale zekerheid). Dit zijn de langetermijntrends die het maatschappelijk wantrouwen in de hand hebben gewerkt. Minder duidelijk is de historische rol van participatie, vermits het zich verenigen in Vlaanderen geen noemenswaardige achteruitgang heeft gekend.

Wantrouwen en crisis van de democratie.

De titel (*Anatomie en oorzaken van het wantrouwen*) treft weliswaar de kern waar het in dit boek om gaat, de volledige lading wordt er evenwel niet mee gedekt. Er zijn tevens een aantal essentiële hoofdstukken over de democratie, meer in het bijzonder over de bedreiging voor deze democratie die uitgaat van een veralgemeend maatschappelijk wantrouwen.

De vraag in welke mate en op welke aspecten het maatschappelijk wantrouwen het draagvlak van de democratie doet verschrompelen houdt de auteurs diepgaand bezig. Dat draagvlak stond tot lang na de

tweede wereldoorlog en zijn overwinning op fascisme en autoritaire maatschappijopvattingen niet ter discussie. Het draagvlak was er gewoon en algemeen geaccepteerd. Met name met de steile opgang van het Vlaams Blok en het gedachtengoed door deze partij gepropageerd staat het besef van kwetsbaarheid van de democratie weer bovenaan de agenda en wordt de verscheurende keuze tussen bescherming van de democratie en bescherming van de instrumenten die deze democratie moeten garanderen opnieuw actueel. De vraag naar het draagvlak van de democratie en de rol die het maatschappelijk wantrouwen daar mogelijkwerijs in speelt is zo belangrijk daar over het voortbestaan en bescherming van de democratie niet per decreet maar door de burger wordt beslist.

Om echter op die vragen zinnige en empirisch gefundeerde antwoorden te kunnen geven moet men eerst omschrijven wat men er mee bedoelt als men het begrip democratie in de mond neemt.

Het drieluik van de democratie

Gelet op de uitermate talrijke politieke gezindheden die zich onder de vlag van de democratie scharen is een juiste afbakening geen vanzelfsprekende opdracht. Elchardus en Smits gaan uit van twee spanningen in het denken over democratie. Als we ze zelf enigszins benaderend onder een noemer proberen te plaatsen gaat het in beide telkens om de spanning tussen formele / theoretische en inhoudelijke / praktische aspecten van de democratie.

Een eerste spanning gaat terug op het hoger aangebrachte onderscheid tussen democratie begrepen als rechten van individuen enerzijds en de instrumenten om die rechten te bepalen anderzijds. De auteurs noemen dit de spanning tussen rechten en volkssouvereiniteit. Het element rechten verwijst naar de burgerlijke vrijheden zoals die constitutioneel worden vastgelegd en via het rechtssysteem worden bewaakt en verdedigd. Volkssouvereiniteit verwijst naar de instrumenten die burgers moeten toelaten invloed uit te oefenen m. b. t. omschrijving, interpretatie en verdediging van deze onvervreemdbare vrijheidsrechten. Samen met het element rechten vormt het element vertegenwoordiging bijgevolg een tweede belangrijke

dimensie in een poging het begrip democratie te operationaliseren. Het Spaghettie-arrest (of de affaire Connerotte), door de auteurs aangehaald, vormt een alreeds klassieke illustratie van de eerste spanning waarin de interpretatie van een rechter botste met de volkswil of de publieke opinie.

De tweede spanning betreft deze tussen markt- en machtsopvattingen over democratie. In het marktdenken streeft het individu nutsgericht zo groot mogelijk profijt na en zijn het de vrijheidsrechten die dit streven garanderen en het wederzijds verkeer tussen de individuen regelen. De machtsbenadering gaat i.p.v. naar de formele mogelijkheid van vrijheidsrechten die in haar ogen teveel als een lege doos fungeert, opnieuw kijken naar de reële mogelijkheden die individuen hebben om zich te realiseren. Toegepast op de idee van volkssouvereiniteit gaat het marktdenken de burger beschouwen als een politiek consument. De machtsbenadering daarentegen gaat zich concentreren op de burger als lid en actief participant in politieke en middenveldorganisaties (het zgn. actief burgerschap) met het oog op het daadwerkelijk verwerven van macht en invloed. Op deze plaats komt een derde essentiële dimensie van democratie boven: empowerment of democratisch vermogen: het gevoel van de burger dat hij daadwerkelijk invloed kan uitoefenen, dat hij erbij hoort via maatschappelijke verbanden waarin hij functioneert. Actueel in dit verband is de discussie naar het primaat van de politiek versus de rol van de „civil society”, het middenveld in de besluitvorming. Een ander discussiepunt betreft de vraag of dit vermogen meer gebaat is bij representatie danwel bij directere vormen van democratie. Dit laatste speelt overigens ook een rol in de spanning tussen het rechtsbeginsel en de volkssouvereiniteit. Ten tijde van het Spaghettie-arrest en de Witte Mars zette de volkswil weliswaar haar politiek vertegenwoordigers onder druk, men kan zich afvragen in welke mate vormen van directe democratie de afwikkeling van de crisis zouden bepaald hebben.

Elchardus en Smits weten zich voor hun opvatting over de drie dimensies binnen het democratiebegrip gesterkt door Alain Touraine die het in zijn democratieopvatting heeft over fundamentele rechten, vertegenwoordiging en het burgerschap. Deze pleit voor een evenwicht tussen de drie.

Democratie uit balans

Vanuit dit conceptueel kader kunnen ze nu op zoek gaan naar het antwoord op de vraag in welke mate het maatschappelijk wantrouwen het draagvlak van de democratie aantast. De onderzoeksresultaten zijn dermate eenduidig dat de bevindingen weinig uitleg behoeven.

Omtrent het belang van de fundamentele democratische rechten bestaat er onder de bevolking weinig discussie, ofschoon in de enquêtes de vraag naar het belang van individuele rechten in abstracto wordt gepresenteerd daalt deze tendens niet noemenswaardig bij het aanhalen van concrete situaties. Het vertegenwoordigingsprincipe is aangetast, wordt betrekkelijk zwak gesteund. Helemaal in de lijn van het verschillend vertrouwen dat gesteld wordt in instellingen die drijven op vertegenwoordiging en instellingen die steunen op gezag ziet men meer heil in experts dan in politici. Tenslotte: er bestaat nauwelijks (nog) een gevoel van democratische betrokkenheid. Burgers voelen zich machteloos en hebben niet de indruk nog iets in de pap te kunnen brokken langs politieke weg.

Het draagvlak voor de democratie is op minstens twee van zijn constituerende elementen ernstig afgekalfd en het door radicaal democraten gewenste evenwicht is ernstig verstoord. Door de sterke benadrukking van individuele rechten is er, aldus Elchardus en Smits, een grote zucht naar democratie zonder politiek.

Nieuwe politieke cultuur.

Heel wat echo's van bovenstaande vaststellingen zijn terug te vinden in de kritiek op de vertegenwoordigende democratie zoals die de afgelopen jaren werd geuit, ook in het kader van een oproep voor een nieuwe politieke cultuur. Ofschoon deze oproepen in de meeste gevallen geïnspireerd waren door een zorg voor de verdieping van de democratie, is het nog maar de vraag of deze boodschap ook als dusdanig begrepen werd en of ze niet in het bewustzijn van een groeiend aantal mensen geïnterpreteerd werd als een afwijzing van de democratie zonder meer. Het maatschappelijk onbehagen, waarvan in het model de oorzaken werden getraceerd, werd als het ware in de nieuwe breuklijn gecodeerd. Deze code levert op zijn beurt de dwingende krijt-

lijnen waarlangs onbehagen en antipolitiek / anti-democratie concreet worden verwoord en geïnterpreteerd. De vier samenhangende en mekaar versterkende houdingen die samen de nieuwe sociaal-culturele breuklijn vormen hebben als het ware de kracht van een voorgeprogrammeerd interpretatiekader gekregen waarnaar de werkelijkheid zich laat moduleren. Een deel van de bevolking voelt zich tekortgedaan ten koste van vreemdelingen en in de steek gelaten door politici die in zijn ogen corrupt zijn, niet te vertrouwen, aan de kant van de vreemdelingen staat en niets doen om de veiligheid te waarborgen. Het is zij tegenover wij en de democratie staat zeker niet aan onze kant. Dit interpretatieschema is in de plaats gekomen van het oude klassenschema dat voor de democratie dat voordeel had dat achtergestelden via de sociaal-democratie een perspectief geboden werd op het verdedigen van belangen en op een betere toekomst. Een politieke formatie die het er op aanlegt het interpretatieschema vervat in de nieuwe breuklijn tot een politiek programma uit te tekenen wordt aldus de toevluchtshaven, de vertolker en spreekbuis van maatschappelijk onbehagen en antipolitieke en antidemocratische ressentimenten. In Vlaanderen komt deze toevluchtshaven historisch gezien toe aan extreemrechts, gelet op haar affiniteit met populistische antipolitiek. Het zou met dit alles verkeerd zijn een stem voor het Vlaams Blok af te doen als een proteststem. Een stem voor het Vlaams Blok betekent veeleer een blijk van herkenning van een partij die in een duidelijk omlijnd programma een spiegel voorhoudt voor het eigen ideologisch interpretatiekader.

Eerder dan zich in het bewustzijn van bepaalde delen van de bevolking te gaan profileren als critici van de democratie (en demonisering van een concurrerende formatie die zich in de ogen van deze bevolking als belangenbehartiger opwerpt?), is een daadkrachtig en effectief programma om het vertrouwen te herstellen meer aangewezen.

Herstel van het vertrouwen

Dit is geen gemakkelijke opdracht, daar er weinig vat te krijgen is op de structurele processen die het maatschappelijk onbehagen en het wantrouwen bevorderen. Vandaar een aantal bescheiden aanzetten in het verlengde van de onderzoeksgegevens.

Onbehagen en wantrouwen wortelen in grote mate in een gevoel van onveiligheid. Een overheid die niet langer in staat blijkt een deel van haar contract met de burger na te komen, namelijk de veiligheid van die burger te garanderen, verliest zijn legitimiteit. Een veiligheidsbeleid moet ter harte genomen worden, kan niet overgelaten worden aan populistisch rechts. Veiligheid kan daarbij niet louter gereduceerd worden tot (afwezigheid) van criminaliteit. Zonder reëel bestaande criminaliteit te bagatelliseren, bevorderen ook andere vormen van overlast onveiligheidsgevoelens. Vandaar de stelling: criminaliteit is een opdracht van justitie, veiligheid een opdracht van welzijn en cultuur.

De mensen opnieuw meer toekomst geven kan hierin bestaan, in plaats van onheilsvoorspellingen te spuien (niet zelden in functie van electorale berekening), de sociale zekerheid te vrijwaren. Een nieuw sociaal zekerheidspact over de partijen heen dringt zich op.

De sociale segregatie in het onderwijs moet aangepakt worden. De culturele kloof tussen hoger- en laaggeschoolden is niet in laatste instantie het gevolg van de differentiatie in het secundair onderwijs. Meer dan de kloof tussen allochtonen en autochtonen zou deze tussen laag- en hooggeschoolden wel eens van cruciaal belang kunnen zijn voor indijken van onbehagen en wantrouwen. Hier is opnieuw een taak weggelegd voor verenigingen en culturele organisaties om modellen te ontwikkelen voor gemeenschapsontwikkeling. Verenigingen die zich richten op laaggeschoolden of die in hun werking bruggen slaan tussen bevolkingsgroepen dienen extra ondersteund te worden.

Er moet dringend iets gebeuren aan de groeiende onverschilligheid. Ofschoon moeilijk te programmeren, is waardevorming en burgerschapsvorming een belangrijk aandachtspunt.

Ten slotte wordt gepleit voor een spreiding van verantwoordelijkheden. Onbehagen en wantrouwen wordt te sterk gekanaliseerd naar de politiek en de overheid. Voor alle frustraties wordt daar aangeklopt, terwijl politiek en overheid al lang niet meer het alles overziende machtscentrum is. Dat deze instellingen desondanks alles wat reilt en zeilt in deze wereld op zich willen nemen

schept weliswaar eenheid en wekt vertrouwen door de mogelijkheid van een collectieve aanpak der dingen, het herleidt hen anderzijds tot pispaal. Hierin ontstaat het risico van een ondergraven van hun democratische fundamenteën. Een spreiding van de verantwoordelijkheden, naar andere instellingen en de burger is dus aangewezen.

Wantrouwen, democratie en opbouwwerk

Anatomie en oorzaken van het wantrouwen behandelt een erg actueel en maatschappelijk relevant thema. Lezers die in dit boek hapklare journalistiek verwachten komen bedrogen uit. De auteurs presenteren een compacte brok sociologische theorie-in-wording die dicht aanleunt bij onderzoeksresultaten. Toch is de lectuur allerminst een dorre aangelegenheid. De auteurs nemen duidelijk stelling en gaan op diverse niveau's in discussie (met collega wetenschappers, met media, met de politiek) zonder zich te bezondigen aan gratuite uitspraken. Het is onderzoek die de argumentatie moet staven.

Juist daardoor wordt dit boek een spreekwoordelijke steen in de kikkerpoel. Het knoopt in essentie aan bij de aloude en niet beslechte (en waarschijnlijk niet te beslechten) discussie over cultuur versus structuur, over basis versus bovenbouw, over materiële omstandigheden versus (immateriële) waarden, normen en overtuigingen. De auteurs kiezen, vanuit een duidelijke definitie van wat volgens hen het wezenskenmerk is van vertrouwen en wantrouwen, Durkheim boven Weber, culturele factoren boven economische omstandigheden. Wie geneigd is in dezen in zwart-wit schema's te denken zal hierin ongetwijfeld munitie vinden om het tegendeel te argumenteren. De auteurs denken echter de rol van waarden, normen en overtuigingen meer in termen van aanvullig voor de rationele verklaringen voor onbehagen dan in termen van een tegenstelling. Wat ze in feite zeggen is dat, als je enkel het weberiaans paradigma hanteert, je dan voortdurend gevaar loopt oorzaken met gevolgen te verwarren en ook niet meer in staat bent een juist beleid op te zetten. De crisis van de verzorgingsstaat en de afbrokkelende sociale zekerheid, toch duidelijk sociaal-economische realiteiten, wordt door hen, zij het in mindere mate, als een van de

vier grote historische trends voor de toename van het wantrouwen beschouwd. Ook pleiten ze bij de oplossingen voor een vernieuwd sociale zekerheidspact. En tenslotte, daar waar ze kritiek leveren op de overloadtheorie, heeft het er de schijn naar dat ze deze theorie in hun eindpleidooi voor meer gedeelde verantwoordelijkheid in de samenleving, terug binnenhalen. Dat het boek ophef maakt bewijst het oordeel van een collega socioloog die de bewering, dat het onbehagen of de verzuring een nieuwe breuklijn is, maar nonsens vindt. (Marc Swyngedouw, gecit. In *De Morgen*, 4 februari 2003).

Persoonlijk betreuren we het dat de auteurs de kritiek op de representatiedemocratie in het kader van de Nieuwe Politieke Cultuur niet tot het einde, met andere woorden in hun beleidsvoorstellen doordenken. De boodschapper mag dan al verkeerd begrepen worden, dat betekent nog niet dat de roep naar een waarachtige opfrisbeurt van het politieke bedrijf onterecht zou zijn. Men zou dus op zijn minst in een strategisch programma gericht op het herstel van het maatschappelijk vertrouwen enkele suggesties op dat terrein mogen verwachten. Inspelen op de verzuchtingen van mensen, luisteren naar wat hen bezig houdt, terug in de wijken verschijnen: dat alles kan niet overgelaten worden aan het voluntarisme van individuele politici. Het moet zich evenzeer vertalen in procedures die de bevolking echt het gevoel heeft dat haar mening er toe doet. En dan denken we niet zozeer aan referenda en andere vormen van directe democratie die de burger nog te zeer vat in zijn rol van consument van politiek, maar aan de installatie van inspraak- en participatieprocedures waarin de burger zich daadwerkelijk kan engageren (cfr. de hierboven beschreven machtsbenadering).

Hiermee maken we de overgang naar het opbouwwerk. Het opbouwwerk is een speler op het door Elchardus ook in andere publicaties zo gekoesterd middenveld. Opbouwwerk staat voor begrippen als bewonersondersteuning, participatiedemocratie, leefbaarheidsprojecten, wijkontwikkeling. Het is een werkvorm die bij uitstek ambieert het democratisch vermogen van burgers – de derde dimensie in het democratiebegrip – te verhogen via informeel leren in ateliers van participatief handelen. Het is een werkvorm die zich specifiek

richt tot mensen met een lage positie op de maatschappelijke ladder en die zodoende in de voorstellen van Elchardus en Smits in aanmerking komen voor hogere subsidiering. Het is een werkvorm die mensen anders laat omgaan met verantwoordelijkheid door te appeleren aan hun inzet in het tot stand brengen van een leefbare woon- en leefomgeving (waarbij zich dan meteen de vraag opdringt naar de grenzen van die verantwoordelijkheid: waarom moeten mensen uit achtergestelde wijken tot zelfwerkzaamheid worden opgewekt, uitgerekend zij die door het beleid werden en worden gepasseerd). Wat biedt een boek als *Anatomie en oorzaken van het wantrouwen* aan het opbouwwerk nog meer dan een verdienstelijk, samenhangend interpretatiekader en een prominente plaats in de civil society? Twee beschouwingen daaromtrent.

Opbouwwerkers zijn boodschappers. Ze werken probleemgericht en trekken daarbij de kaart van de bewoners. In het spanningsveld tussen beleid en burger posteren ze zich aan de kant van de burger en pleiten van hieruit voor een verdieping van de representatiedemocratie. In het licht van Elchardus en Smits moeten ze zich afvragen of deze boodschap wel begrepen wordt in de zin die zij er aan geven. Hoe met andere woorden vermijden dat het belletje van de antipolitiek onbedoeld gaat rinkelen? In het schema van de nieuwe breuklijn kan (terechte) kritiek op politiek personeel, geformuleerd in het heetst van de actie, al vlug geïnterpreteerd worden als kritiek op de instellingen die dat personeel vertegenwoordigt. Opbouwwerkers moeten zich bezinnen over de gevaren van populistische reflexen en beseffen dat ongenueanceerd pleiten voor vormen van directe democratie schaduwzijden heeft, zeker als dergelijke pleidooien voorbijgaan aan het vraagstuk van de procedures.

In hun analyse van de toename van maatschappelijk wantrouwen dichten Elchardus en Smits een belangrijke rol toe aan geloofsafval, secularisering en de groeiende onverschilligheid waarmee dit gepaard gaat. Zij houden een (overigens weinig uitgewerkt) pleidooi voor waarden- en burgerschapsvorming en opperen dat hierbij een duidelijke taak is weggelegd voor bewegingen die uitgaan van een visie op mens en samenleving en

deze visie ook willen uitdragen. Critici kunnen hierin een vorm van éthisch réveil bespeuren, een ontijdse poging om de negentiende-eeuwse volksverheffing een nieuw élan te geven.

Wat doet het opbouwwerk met de kwestie van waarden en normen? Opbouwwerk pretendeert zelf meer te zijn dan louter een methodiek, toegepast door neutrale technici die projecten programmeren en uitvoeren. Opbouwwerk staat voor een mens- en maatschappijopvatting die schatplichtig is aan de Verlichting en zijn ideeën van *Vrijheid*, *Broederlijkheid* en *Gelijkheid*. Wellicht is het nodig om deze waarden wat sterker uit te dragen als een basisprogramma waarzonder samenleven niet mogelijk is. Maar ook niet verder dan dat. Zoniet loopt het pleidooi voor waarden inderdaad uit op de installatie van een ethisch baldakijn (L. Notre-dame), of de restauratie van de thémutscultuur (H. Kunneman). Voor het opbouwwerk is dat minder abstracte materie dan men op het eerste zicht zou denken. Wat verstaat het opbouwwerk onder „goede” wijkontwikkeling, gegeven de situatie dat de meeste wijken gekenmerkt worden door diversiteit en multiculturaliteit?

Gaat van ons pleidooi voor een leefbare stad een roep naar „nieuwe netheid” uit (S. Nieuwwinkel) of schrijven we ons eerder in in de structurele aanpak van duurzame stadsontwikkeling? Hoe moeten we de roep naar sociale cohesie begrijpen? Staat bij de invulling daarvan niet impliciet de waarden en normen van één groep voorop? En hoe vermijden we dan uitsluiting die aan alle vormen van eenheidsdenken vastzit? (ast.)

M. Elchardus & Wendy Smits, *Anatomie en oorzaken van het wantrouwen*. Brussel, VUBPRESS, 2002, 142 pp.

Inhoud & Colofon

Editoriaal.	3
Hooikaai laatste editie? Evaluatie van een participatieproces.	5 - 15
Anneessens zet nieuwe façades op...	16 - 18
Een leven lang leren ... niet geslaagd.	19 - 21
Recht op Wonen, (w)arm wonen in Brussel.	22
Ganzenspel „Op zoek naar een woning”.	A - H
Recht op Wonen, (w)arm wonen in Brussel (vervolg).	23
Uitgevoerd werk in 2002, grasduinen in het Riso-jaarverslag.	24 - 31
Wantrouwen, democratie en het onbehagen van de sociologie.	32 - 41

Opbouwwerk Brussel wordt uitgegeven door het
 Regionaal Instituut voor de Samenlevingsopbouw te Brussel,
 Antwerpsesteenweg 295, 1000 Brussel
 Tel.: (02) 203 34 24, Fax: (02) 203 50 64
 E-mail: info@risobrussel.be, Website: www.risobrussel.be

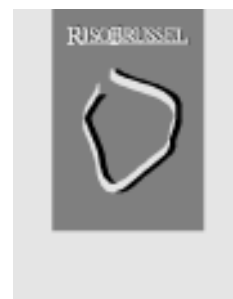
© ® 2003 RISOBRUSSEL - Nr 77 Jaargang 19

Artikels:
 Véronique Maertens
 Marjan Samyn
 Alain Storme
 Katleen Vanlerberghe

Foto kft:
 Michel Demol
 Tekstverwerking:
 Kristel Van der Borght

Eindredactie:
 Alain Storme
 Vormgeving & lay-out:
 Michel Demol

Drukkerij: ACCO

met medewerking van de
 AMTIELLE HOOFDSTEDELIJK GEWEST
VLAAMSE GEMEENSCHAPSCOMMISSIE

met de steun van het
 Brussels Hoofdstedelijk Gewest

gesubsidieerd door de
 Vlaamse Gemeenschap

